

מורה נבוכים חלק שני פרק כט

עם או אבדן אומה גדולה, יספרוהו בלשון, שהנבוכים נפלו, והשמים אבדו ורגזו, והשמש קדרה, והארץ חרבה ורעשה, והרכה מכיוצא באלו ההשאלות, וזה כמו שיאמר אצל הערב, למי שימצאהו פגע גדול נהפכו שמי על ארצו, וכן כשיספר בהתחדש הצלחת אומה יכנהו בתוספת אור השמש והירח והתחדש שמים והתחדש ארץ, וכיוצא בזה, כמו שהם רוצה לומר הנביאים כשיספרו אבדן איש או אומה או מדינה ייחסו ענינו כעם וחרון גדול לבורא יתעלה עליהם, וכשיספרו הצלחת עם ייחסו לשם עניני שמחה והצלחה, ואמרו בענין הכעס עליהם, יצא, ויירד, ושאר, והרעים, ונתן קולו, והרכה כמו זה, ויאמרו גם כן, צוה, ואמר, ופעל, ועשה, וכיוצא בזה כמו שאספר. וכן כשיגיד הנביא על אבדן אנשי מקום אחד, פעמים יחלוף מקום אנשי המקום ההוא במין כלו, כמו שאמר ישעיה, ורחק ה' את האדם, והוא רוצה לומר אבדת ישראל, ואמר צפניה בזה והכרתי את האדם מעל פני האדמה ונשיתי ידי על יהודה, ודע זה גם כן, ואחר אשר ספרתי לשונם בכלל אראך אמתתו ומופתו, אמר ישעיהו כאשר שלחו השם להנבא בהנחין מלכות בבל ואבדת סנחריב ונבוכדנאצר הקם אחריו בהפסק מלכותו, והתחיל לספר במפלתם בסוף מלכותם והיותם מנוצחים, ומה שישנים מן הרעות המשיגות לכל מנוצח בורה מתנכרות החרב, אמר כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו, ואמר בזה הספור ג"כ, על כן שמים ארגו ותרעש הארץ ממקומה בעקבת ה' צבאות ביום חרון אפו, ואיני חושב ששום אדם הגיע ממנו הסבלות והעוורו ונמשך אחר פשוטי ההשאלות והמאמרים הספורים, שיחשוב שכוכבי השמים ואור השמש והירח נשתנו כשנתצח מלכות בבל, ושהארץ יצאה ממרכזה כמו שזכר, אבל זה כלו ספור ענין המנוצח שהוא בלא ספק יראה כל אור שחרות, וימצא כל מתוק מר, וידמה כל הארץ תצד בו, והשמים נהפכים עליו. וכן כאשר התחיל לספר מה שהגיע אליו ענין ישראל מן הדלות והכניעה כל ימי סנחריב הרשע במשלו על כל ערי יהודה הבצורות, ושבים והנגפם והתקף הצרות עליהם מאצלו ואבדת ארץ ישראל כלה אז בידו, אמר פחד ופחת ופח עליך יושב הארץ והיה הנם מקול הפחד יפול אל הפחת והעולה מתוך הפחת ילכד בפה, כי ארובות ממרומם נפתחו וירעשו מוסדי ארץ, רוע התרועעה הארץ פור התפוררה ארץ מוט התמוטטה ארץ, נוע תנוע ארץ כשכור וגו', ובסוף זה המאמר כשהתחיל לספר מה שיעשה השם בסנחריב ואבדת מלכותו הרמה על ירושלים ובשבת יבישוהו השם עליה, אמר ממשל, והפרה הלכנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות, אמנם יונתן בן עוזיאל פירש אלו הדברים פירוש נאה, ואמר כי כשיקרה לסנחריב מה שיקרה על ירושלים אז ידעו עובדי הכוכבים שזה פעל אלהים ויתעלפו ויבהלו, ואמר ויתבהתון דפלתין למיהרא, ויתכנעון דמנדין לשמשא ארי תתלי מלכותא דיה וגו'. וכאשר התחיל ג"כ לספר איך תהיה מנוחת ישראל אחרי מות סנחריב ודשנות ארצם וישובה והתנשאת מלכותם ע"י חזקיהו, אמר ממשל שאור השמש והירח יוסיף, כי כמו שזכר על המנוצח שאור השמש והירח יסור וישוב חשך בערך אל המנוצח, כן אורם יוסיף אצל המנוצח, ואתה תמצא זה תמיד, שהאדם כשתמצאהו צרה גדולה יחשכו עיניו ולא ידך אור ראותו, למה שיעבר הרות הראוה מן המותר העשני והחולשתו ומעוטו ג"כ לרוב האבל והתקבץ הנפש, ובהפך עם השמחה ורתפשת הנפש לחיץ חוץ הרות יראה האדם כאלו האור מוסיף על מה שהיה, אמר כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה וכו', וסוף המאמר והיה אור הלכנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום הבוש ה' את שבר עמו וסחץ מכתו וירפא, ר"ל הקים כשלונם מיד סנחריב הרשע, ואמנם אמרו כאור שבעת הימים, המפרשים אמרו שהוא רוצה בו הרכיו (ג) כי העברים ידבו בשבעה, ואשר יראה לי שהוא רומז אל ה' הימים של חנוכה הבית אשר היו בימי שלמה, אשר לא היתה מעולם לאומה מעלה והצלחה ושמחת הכל כמו שהיתה בימים ההם, ואמר שרוממותם והצלחתם אז היו כמו לשבעת הימים ההם, וכאשר ספר אבדן אדום הרשעה אשר היו מציקים לישראל, אמר, וחלליהם וישלכו ופגריהם יעלה באשם

אפודי

שם מוב

והשמים אבדו ורגזו, וזה הענין נמשך בדבריו הרבה כביואל
בזה, אמנם שאר הנביאים לא נמשכו הרבה באלו הענינים
עם היות שנמשכו קצת בו כמו שנמשך ישעיה אמנם לא פאריכו

ר"ל שיעשו כשהיה רוצה לתאר ולסביר על נתינת עם או
אבדן אומה גדולה יספרו שהנבוכים נפלו ושהשמים אבדו
וכזה הענין נמשך הרבה בדבריו וכיואל בזה, אמנם שאר
הנביאים לא נמשכו הרבה באלו הענינים עם היות שנמשכו
קצת כמו שנמשך ישעיה אמנם לא פאריכו כמשלים כל כך כאשר פאריך בו ישעיה: ולאחר דע זה גם כן. יראה כי
ותליתו

קרישקש

הכונה בזה שהענין נמשך בדבריו ישעיה בעשיית ההשאלות וההמשלים הרבה ובדבריו וזולתו אינו נמצא כל כך: (ג) כי העברים
ידבו בשבעה, ר"ל במספר השבעה:

ואמר

מורה נבוכים חלק שני פרק כט

באשם ונמסו ההרים מדמם וגמקו כל צבא השמים ונגולו כספר השמים וכל צבאם יבול כנבול עלה מנפן וכנובלת מתאנה, כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד וגו', והתכוננו אתם בעלי העינים היש באלו הפסוקים דבר יסופק או יביא לחשוב כשהוא תאר הענין ישיג השמים. ואם זה (נ"ל וכן ז') כי אם משל להנתין מלכותם וכו' סתר השם מהם, והשפלה ושחות (נ"ל ושפלות) נדוליהם במהרה וקלות, וכאלו יאמר כי האישים אשר היו ככוכבים בעמידה וברוממות מעלה ורחוק מן השנוי, נפלו כמהרה כנבול עלה מנפן וכנובלת מתאנה, זה מבואר מאד ואין צריך לזכרו בזה הסאמר כ"ש להאריך בו, אלא שהביא ההכרח אליו, להיות ההמון ואף מ"י שיחשב בהם שהם סגולות, יביאו ראייה בזה הפסוק סבלתי בחינה למת שכא לפני ולאחריו, ולא עיין באי זה ענין באמר, אלא כאלו הוא הגדה באתנו בתורה על דברים יארעו לשמים באחרית הימים כמה שבאתנו הגדה בהתהוותם, ועוד כאשר התחיל ישעיה לבשר את ישראל באבדת סנחריב וכל האומות והמלכים אשר עמו כמו שנתפרסם, והעזרם בעזרת הו"י לא דבר אחר, אמר להם ממשל, ראו איך נסקו השמים ההם וכלתה הארץ ההיא וימות מי שעליה ואתם נעזרים, כאלו אמר שהם אשר מלאו את הארץ, והיה נחשב בהם העמידה והקיום בשמים ע"ד גוזמא, אברו סתר וכלו ככלות העשן, ועניניהם הקיימים כקיימות הארץ יאברו הענינים ההם כאבדת הבגד הבלה, תחלת זה הענין, אמר כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה וגו' הקשיבו אלי עמי וגו' קרוב צדקי יצא ישעי וגו' שאו אל השמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תכלה ויושביה כמו בן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת. ואמר בשבט מלכות ישראל וקיומם והתמדתה, שהשם יחדש שמים וארץ, כי כבר נמשך זה בדבריו שישים מלכות המלך כאלו הוא עולם מיוחד לו, ר"ל השמים והארץ, וכאשר התחיל בנחמות ואמר, אנכי אנכי הוא מנהמכם, ומה שדבק בזה, אמר ואשים דברי כפיך ובצל ידי כסיתוך למנוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה. ואמר בהשאר המלכות לישראל וסורו מן הגדולים המפורסמים, כי ההרים ימושו וכו', ואמר בהתמדת מלכות המשיח ושלא תנתין מלכות ישראל אחרי כן, אמר לא יבא עוד שמשך וגו', ועוד כי ישעיה הנהיג דבריו על אלו ההשאלות הנמשכות למי שיבין עניני הדברים וספר עניני הגלות ופרטיהם ואח"כ ספר שוב המלכות והמחות האבל כלו, ואמר ממשל אני אברא שמים אחרים וארץ אחרת וישכחו הראשונים וימהו זכרם, ואח"כ ביאר זה בדרכות המאמר, ואמר זה אשר אמרתי אברא, אני רוצה בו, שאני אשימכם בענין שמהה תדירה וזהוהו סקום האבל ההוא והעצר ולא יזכר האבל ההוא הקודם, ושמע סדר הענינים להדבק הפסוקים המורים עליהם איך באה תחלת פתיחת זה הענין, אמר, חסדי ה' אזכיר תהלות ה' וגו' (ס"ג) ואח"כ ספר חסדיו ית' עלינו תחלה, וינטלם וינשאם כל ימי עולם וגו', ומה שדבק בו, אח"כ ספר מרינו ואמר, והמה מרו ועצבו את רוח קדשו, ומה שדבק בו, ואחר כן ספר ממשלת האויבים עלינו צרינו בוססו מקדשך היינו מעולם, ומה שדבק בו, ואח"כ התפלל בעבורנו ואמר, אל תקצוף ה' עד מאד, ומה שדבק בו, ואח"כ זכר אופני התחיבתנו לרוב מה שנוגענו בו שנקראנו אל האמת ולא ענינו, אמר נדרשתי ללא שאלו וגו', אחרי כן יעד במחילה וברחמים ואמר כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול, ומה שנדרב בזה, ואח"כ יעד רע לאשר חסונו ואמר, הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו, ואח"כ ספך לזה זכרו שזאת האומה יתקנו אמונותיה ותהיה ברבה בארץ ותשכח כל מה שקדם מאלו הענינים המתחלפים, ואמר דבר זה לשונו, ולעבדיו יקרא שם אחר אשר המתברך בארץ יתברך באלוהי אמן והנשבע בארץ ישבע באלוהי אמן כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני, כי הנני בורא שמים חדשים והארץ חדשה ולא תזכרנה הראשונות ולא תעלינה על לב כי אם שישו וגילו עדי עד אשר אני בורא, כי הנני בורא את ירושלם גילה ועמה משוש וגלתי בירושלים וגו', הנה כבר התבאר לך הענין כלו ונגלה והוא כי כאשר אמר, כי הנני בורא שמים חדשים והארץ חדשה, פירש זה מיד ואמר, כי הנני בורא את ירושלם גילה ועמה משוש, ואחר זאת ההקדמה אמר שעניני האמונה ההם והשמחה בה אשר יעדיך אני שאבראם וימלאו את הארץ כמו שהם עומדים תמיד, כי האמונה באלהים והשמחה באמונה ההיא הם שני ענינים, א"א שיסורו ולא ישתנו לעולם ממה שהניע אליו, ואמר כמו שענין האמונה

ההיא

שם טוב

אפרי

יחליפו אנשי המקום צמין כלו כמו שאמר ישעיה ורחק ה' את האדם שהוא ישראל וקרא לישראל אדם: שיחשוב בנס שיהיה סגולות, כי החכמים הם סגולות המין האנושי באמת: כי האמונה באלהים והשמחה באמונה הם שני ענינים. ר"ל שמגדר האמונה השלמה שני ענינים, ה' שיחמין

כנספו

במשל כל כך כאשר האריך נו ישעיה: ה שיחשוב בנס שיהיה סגולות. ר"ל שיחשוב בנס שיהיה חכמים, ר"ל כי החכמים הם סגולות המין האנושי באמת: ו האמונה באלהים והשמחה באלהים הם שני ענינים. ר"ל כי מגדר האמונה השלמה שני ענינים, האחד שיחמין כנספו ויזכירו הדבר הזה האמוני, והב' שיחיה שמה

במה

מורה נבוכים חלק שני פרק כמ

היה והשמה כה אשר יעדתי שימלאו הארץ, תמידים קיימין, ^א כי נתמיד ורעכם ושמכם, והוא אמרו אחר זה, כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה' וגו', כי פעמים ישאר הזרע ולא ישאר השם, כמו שתמצא אומות רבות אין ספק שהם מזרע פרס או יון אלא שלא יודעו בשם מיוחד אבל כללה אותם אומה אחת, ^ב וזה ג' אצלי הערה על נצחות התורה אשר בעבורה יש לנו שם מיוחד, וכאשר באו אלה ההשאלות בישיעה הרבה מפני זה פרשתי כלם, וכבר בא מהם בדברי זולתו אמר ירמיהו בספור חרבן ירושלים בעונות אבותינו, ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו, ואמר יחזקאל בספור אכדת מלכות מצרים ומיתת פרעה על יד נבוכדנאצר אמר, וכסיתי בכבודך שמים והקדתי את כוכביהם שמש בענן אכסנו וירח לא יאיר אורו כל מאורי אור בשמים אקדירם עליך ונתתי חשך על ארצך נאם ה', ואמר יואל בן פתואל בארבה העצום אשר בא בימי אמר, לפניו רגזה הארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו לפניו וכוכבים אספו נגהם, ואמר עמוס בספור חרבן שמרון, והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור והפכתי הניבם וגו', ואמר מיכה באכדת שרון נמשך על המאמרים הספוריים המפורסמים הידועים, כי הנה ה' יוצא ממקומו ויירד ודרך על כמותי ארץ וגמסו ההרים וגו', ואמר חני בנתיצת מלכות פרס ומדי, ואני מרעיש את השמים ואת הארץ את הים ואת החרבה והרעשתי את כל הנוים, וכצבוא יואב על אדום, כאשר התחיל לספר איך היתה חולשת האומה ושלפוחיה מלפנים והיותם מנוצחים נגפם, ונעתר ה' לעורם עתה, אמר הרעשת ארץ פצמתה רפה שכריה כי מטה, ואמר עוד בענין שאנחנו לא נירא כשימותו האומות ויאבדו להיותנו נשענים על ישועתו יתעלה לא על תרבונו וכחנו, כמ"ש עם גושע כה' מן עורך, ואמר על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוש הרים בלב ימים, ובא בספור טביעת המצריים, ראוך מים יחילו אף ירגו תהומות קול רעמך בגלגל וכו', רגזה ותרעש הארץ, הבנהרים חרה ה' וגו', עלה עשן באפו, וכן בשירת דבורה, ארץ רעשה וכו', ובא מזה הרבה, ומה שלא איכור ממנו יגשע על מה שזכרתי. אמנם מאמר יואל ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותרמות עשן, השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בא יום ה' הגדול והנורא, והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט כי בהר ציון ובירושלים תהיה פליטה וגו', והטוב אצלי שהוא מספר מיתת סנחריב על ירושלים, ואם לא תרצה זה יהיה ספורו מיתת נוג וכנוג על ירושלים בימי מלך המשיח, עם היותו ג' בלתי נזכר בזה הענין אלא רוב ההרג משרפת האש ולקות המאורות, ואולי תאמר איך יקרא יום ה' הגדול והנורא יום מיתת סנחריב כפירושנו, הנה תדע כי כל יום שתהיה בו ישועה גדולה או מכה גדולה יקרא יום ה' הגדול והנורא, כי גדול יום ה' נורא מאד ויכולנו, ^ג והענין אשר נלך סביבו כבר התבאר, והוא שהפסד זה העולם והשתנותו ממה שהוא עליו, או השתנות דבר מטבעו והמשכו אל השנוי ההוא, הוא דבר שלא בא אלא בוה דברי נביא ולא דברי חכמים, ועוד כי אומרים שיחא אלפי הוי עלמא (ד) ועוד חרוב אינו העדר המציאות לגמרי, ואמרו וזה חרוב חכמה על השאר הזמן, וזה עוד מאמר יחיד (ה) והוא על צורה אחת, ואשר תמצא לכל החכמים תמיד והוא יסוד יעשה

ממנו

אמר

שם טוב

במה שהגיע אליו זה החלק הטוב האמוני שהוא מאמין הדבר האמתי אשר אין בו ספק כלל, וזהו שאמר הדבר הם ב' ענינים: ^א כי נתמיד ורעכם ושמכם, ר"ל אחר שהאמינו השני תנאים הסם בחזונו השם יתעלה ישלם להם מדה כנגד מדה ויעמוד זעזע ישראל קיים לעולם ושלא יהיה כלה, והשני שיהיה שם ישראל לעולם ושלא יתעברו בין שאר האומות וזהו שאמר ושמכם: ח' וזה הכנה אלא על נצחות הסורה, ר"ל אחר ששם ישראל יהיה קיים לעולם א"כ הם יקיימו הסורה ששם לא יקיימו שם יהיה מתעבר בין שאר האומות אם כן הסורה תהיה נאחית: ט' והענין אשר נלך סביבו וכו', ר"ל הענין אשר נעבורו ביארנו כל אלו המשלים שזכרנו הוא נלמד

הוא נלמד מהפסד זה העולם או השתנותו ממה שהוא עליו עמים, גם החכמים אל חלקו בזה כי אמרו שח' אלפי שני היו עלמא וזה חרוב חכמה וזה חרוב חכמה על השאר הזמן כי איך יהיה חרוב חכמה אלף שנים אם לא תהיה שם תנועה ובמתנועע ימשך לו הזמן, ואם יאמר נבאם אל המתנועע שיהיה נח ונפסד וזהו שיעור זמן אלף שנים נפסד הוא חמחר יחיד ואינו אמת, והוא על צורה אחת, ויראה על דעת שהעולם חוזר תלילה והכ"ה בונה עולמות ומחריבן: ואשר תמצא וכו' מחכמי

קרקש

תשאר המתנועע שהוא הגלגל: (פ) והוא על צורה אחת, אמר כמורה

(ד) ואמרו וזה חרוב כו', רוצה בו שאלף שנה יעמוד הרב א"כ נשאר הזמן והתנועה נשארת, שהזמן מוקד נמשך לה ובהשאר התנועה

מורה נבוכים חלק שני פרק כט

מסנו ראה כל אחד מחכמי משנה וחכמי תלמוד, הוא אמרו, אין כל חדש תחת השמש, ושואן שם התחדשות בשום פנים ולא בשום סבה (י) עד שמי שלקח שמים חדשים והארץ חדשה, על מה שחשב (י) אמר, אף שמים שהן עתידין להבראות כבר ברואים ועומדים שנאמר עומדים לפני יעקב לא נאמר אלא עומדים, והביא ראיה באמרו אין כל חדש תחת השמש, כ (n) ולא תחשוב שזה סותר למה שבארנו, אבל אפשר שהוא רוצה שהעניינים ההם היעודים, הטבע המחייב אותם או משישת ימי בראשית הוא נברא, זה אמת. אמנם אמרתי שלא ישתנה דבר מטבעו וימשך על השנוי ההוא, (p) להשמר מן הנפלאות, כי אע"פ שנהפך הטבע לנחש ונהפכו המים לדם והיד המהורה הנכבדת לבנה, מבילתי סבה טבעית מחייבת אותם העניינים ההם והדומה להם, לא ימשכו ולא שבו טבע אחר, אבל

שם טוב

אפרי

מחכמי התלמוד וחכמי המשנה אמרו אין כל חדש תחת השמש ואמרו עולם כמנהגו נוהג ואין שם התחדשות בשום פנים ולא שום סבה עד שמי שיקח שמים חדשים והארץ חדשה כפי מה שחשבו וכו', ר"ל כ"כ הוא מנואר הענין בין החכמים שאין כל חדש תחת השמש, שמי שחשבו הפנין כפשוטו וזיה סובר ומאמין שמים חדשים לא היה מאמין שיתחוו שמים אחר שלא היו אבל היה מאמין שיחודש להם אי זה תואר או אי זה ענין שלא היה בהם והביא ראיה על אפסר שיתחוו השמים מחמתו אין כל חדש תחת השמש, אם כן זאת הגזרה והוא אמרו אין כל חדש הוא מוסכמת ומודים בה כל החכמים. ולא תחשוב שזעל המחמר הזה שחמד שהשמים שזם עתידים להבראות שירצה לומר שיתחדש בשמים אי זה תואר או אי זה שנוי שירצה מפשט דבריו ואם היה הענין כן ויהיה סותר למה שבארנו שאל"כ בשום דבר ששקפה שום דבר מטבעו, בלחמ אין זה כוונת זעל המחמר אבל אפשר שהוא רוצה שסכנות המערכיות המסודרות שיכלו אחרי תנועות הכלכל מוגבלות מסודרות, והסכנות ההם המערכיות שיצולו שיקרו בעתיד הם דברים מסודרים מששת ימי בראשית, וזה כוונת אמרו שמים שזם עתידים להבראות כבר ברואים ועומדים שנאמר ומודים לפני כלם כי יעמדו לא נאמר אלא עומדים, והביא ראיה מאמרו אין כל חדש תחת השמש: אמנם אמרתי שלא ישתנה דבר מטבעו וימשך אל שנוי הכוא להשמר הנפלאות, כי לא יתחשו חושב כי דעת הרב שלא ישתנה שום דבר ממה שהוא עתה אבל ישתנה הדברים בעת שיטעה הש"י כי אע"פ שנהפך הטבע לנחש והמים לדם והיד המהורה העניינים והדומה לא ימשכו ולא יהיו מתחדשים אבל ישנונו לאיתנו לתנאו הראשון, כי הדבר שהוא מזה מהטבע לא יתמיד

שהפסד זה העולם או השמנונו ממה שהוא עליו או ששטמו אי זה דבר מסכנו הוא דבר שלא ימלא בשום פנים גם חכמים י"ל לא חלקו בזה כלל: עד שמי שלקח השמים חדשים. י"ל כל כך מנואר הענין בין החכמים שאין כל חדש תחת השמש, שמי שחשבו הפנין כפשוטו וזיה סובר ומאמין שמים חדשים לא היה מאמין שיתחוו השמים אחר שלא היו אבל היה מאמין שיחודש להם אי זה תואר או אי זה ענין שלא היה בהם, והביא ראיה על שמי אפשר שיתחוו השמים אחר שלא היו מחמתו אין כל חדש תחת השמש, אם כן זאת הגזרה והוא אמרו אין כל חדש היא מוסכמת ומודים בה כל החכמים י"ל: ב ולא תחשוב שהוא סותר למה שבארנו. י"ל שזעל המחמר שחמד אף השמים שזם עתידין להבראות. שירצה לומר במחמר הכוא שיתחדש בשמים אי זה תואר או אי זה שנוי שחמד יראה מפשט דבריו, ואם היה הענין כן ויהיה סותר למה שבארנו הדבר שחמד שמי אפשר בשום דבר ששקפה שום דבר מטבעו, בלחמ אין זה כוונת זעל המחמר כלל. אבל אפשר שהוא רוצה וכו', י"ל שכוונתו אמר בשמים שזם עתידין להבראות, ר"ל הסכנות המערכיות המסודרות אחר תנועות מוגבלות מסודרות והסכנות ההם המערכיות שיכלו ושיקרו בעתיד הם כבר מסודרות מששת ימי בראשית: וזה אמת, ר"ל שזה הענין האמתי שמי לפי חכמי המחקר: ל להשמר מן הנפלאות, ר"ל שחמד שמי אחרת למעלה שמי אפשר שיתחוו דבר מסכנו והמשכו על פשוטו, ולא אמרתי במחלתו שמי אפשר שיתחוו דבר מסכנו, להשמר

עמו נפלאות, אבל אלו הנפלאות לא ימשכו ולא יתחדשו. הנכבדת לבנה כשלא מבילתי סבה טבעית מחייבת אותם הדברים לכתו שהיו ראשונים כמ"ס וישב הם לאיתנו מאי

קרקשקש

ואירספ"י נתן מעט בזה בספר הנפש, והזקנה תתחלף בוקנים לפי רוב החושים והלחות או מעטו, שזאנהו נראה וזקנים יגיעו לתשעים שנה או יותר ולא תהיה דעתם מבובלת, ויש שהגיעו לשמונים או לשבעים ותהיה שכלם מבובלת: (י) עד שמי שלקח שמים חדשים וארץ חדשה כמו שחשבו, הרצון בו כמו שיעלה על הדעת: (י) אמר אף שמים שהם עתידים להבראות כבר ברואים ועומדים, אם כן לא רצה בהם התחדשות שמים: (ח) לא תחשוב שהוא סותר מה שבארנו, מירוש שמה שאמר שמים חדשים וארץ חדשה הוא משל להגלות אבותנו אבל אפשר שהוא רוצה שהעניינים ההם היעודים, רוצה בו הטובות היעודות אשר כנה אותם בשמים חדשים וארץ חדשה הם ברואים ועומדים משישת ימי בראשית, הכונה בזה הטבע המחייב לאותן הטובות. אמנם הטוב לנו שנאמר שזה, י"ל התחדש הנפלאות הוא מצינו השם הקדום לא שיהיה שם טבע מחייב אותם שלא ימשך זה הענין בהיות החיות מבעיני כמו שבארנו: (p) להשמר מן הנפלאות, מירוש כי הם שנוי טבע, אבל לא ימשך הענין שימשכו על השנוי תמיד שזה יהיה הדיוש אם ימשך לו השנוי תמיד אבל כשיחדש הפלא ולא ימשך שנויו אינו

במורה רבי יהודה תרי"ז שאלו דברי יחיד ועל ענין מיוחד, אבל אינו רוצה בזה הערך הנלגל כמו שביארנו וזה תרי"ז ונבנל לפרש שמה שאמר על ענין מיוחד או על צורה אחת, הוא על דרך שנאמר שני אלפים תהיו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח, וירצה ושי אלפים תהיו בשנים שנה שני עשירות אשר הם תהיו לאדם מצד רחיצת הבריות לא ישתדל כלמוד, ושני אלפים תהיו רומן בשני עשירות שניות שישתדל בלמוד התורה והכמה, ובשני עשירות שלישיות אמר ימות המשיח שהוא משה בשמן המשיחה שהיו התשעה השלמה ויהיה לו שכל בפועל או השכל הנקבה, והוא אשר יעמוד בשכלו המיר העזרה המושכלת, וזה תרי"ז שהוא עשירות השביעית אשר נזמו בתכלית החולשה וירגע החולשה לנפש מצד חולשת כליה, ואם אמר הרב מורינו וכל אשר יחלישו כחות הגוף והכבה אש התאווה תחוק השכל יתרבה אורו ותוך השגתו וישגה במה שהשיג עד כשיבא החיים בימים ויקרב למות תוסיף התשנה ההוא תוספת עצומת ותרבה השמחה בהשגתו והיא תהפך למועד עד שתפטר הנפש מהגוף או בעת המאה והיא, כל זה הוא כשלא הגיע אל זקנה מופלגת אבל כשהגיע להפלת הזקנה יחלש הכח השכלי בחולשת הגוף,

מורה נבוכים חלק שני פרק כח

אבל כמ"ש ז' עולם כמנהגו הולך, ב' זהו דעתי ו' והוא שצריך שיאמן, אע"פ שהחכמים ז"ל כבר אמרו בנפלאות דברים וזים מאד, תמצאם כתובים בבראשית רבה ובמדרש קהלת; והענין ההוא הוא שהם רואים הנפלאות הם ממה שבטבע נגמ כן על צד אחד, וזה שהם אמרו כי כשברא הש"י זה המציאות והטביעו על אלו הטבעים, שם בטבעים ההם שיתחדש בהם כל מה שיתחדש מהנפלאות בעת חדושה, וזאת הנביא שהודיעהו השם בעת אשר יאמר בו מה שיאמר ויפעל הדבר כמו ששם בטבעו בשורש מה שהוטבע, וזה אם הוא כמו שתראהו הוא מורה על מעלת האומר, והיות קשה בעיניו מאד שישתנה מבע אחר מעשה בראשית, או יתחדש רצון אחר שהונוחו כן, (י) וכאלו הוא יראה על דרך המשל שהוא שם בטבע המים שידבקו ויגרו ממעלה למטה תמיד, רק בעת ההיא שטבעו בו המצרים והמים ההם לבד הם שיהלכו, וכבר העירותיך על עקר זה המאמר ושוה כולו בריחה מהתחדשות דבר, ושם נאמר אמר ר' יונתן (כ) תנאים התנה הקב"ה עם הים שיהא נקבע לפני ישראל הרה הוא דכתבי וישב להם לבנות בקר לאיתנו, אמר ר' יימייה ב' אלעזר לא עם הים כלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, הה"ד אני ידי נמו שמים וכל צבאם ציויתי, ציויתי את הים שיקרע, את האור שלא תזיק לחגניה מישאל ועוריה, ואת האריות שלא יזיקו לדניאל, ואת הדג שיקיא את יונה והוא ההקש בשאר, הנה כבר התבאר לך הענין ונגלה הדעת, והוא שאנחנו

אפודי

שם טוב

יתמיד: זהו מה שצריך שיאמן בנפלאות, ר"ל שהנפלאות יחדשם הש"י כדי שיראו תלפניו, וזה לא יתמיד אבל ישנו לטבעם הראשון כמו שאז"ל עולם כמנהגו נוהג: אע"פ שהחכמים אמרו בנפלאות דברים וזים. ר"ל שיראה מדבריהם שהנפלאות כלם הם דברים טבעיים שאלף כבר אפשר שלא חשדו בעבור אי זו סבה שהיה אם שפלה או גלגלית, וגם אפשר שהמים יעמדו מההנהגה והם מים בצורה רק בעבור סבה אחרת חילוניות יעמדו מההנהגה וכן הדיון נשאר הפלאים, וכבר אמרנו כשברא הקב"ה את המציאות והטביעו על אלו הטבעים שם בטבעם שיתחדש בהם כל מה שיתחדש מהנפלאות בעת חדושה: ואזו הנביא אשר הודיעהו הש"י בעת שיאמר בו מה שיאמר ויפעל הדבר כמו ששם בטבעו בשורש מה שהוטבע, הנה זהו דבר טבעי אלא שאינו בלתי נהוג ומורגל, והנה שכן הדבר זה הדעת למה שלא יהיה שום שנוי בטבע מעשה בראשית כי העולם כמנהגו נוהג, או בעבור שלא יתחדש רצון כי אי אפשר השתנות שום דבר אם הסבה לא השתנית כי אם הסבה היא קיימת, ועל ענין אחד המסובב יהיה קיים, והביא הכר המאמר אשר יורה

על זה הדעת ר"ל מהתחדשות שום דבר שלא יהיה על המנהג הטבעי, א"ר וינאן תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית עם הים שיהיה נקבע לפני ישראל הה"ד וישב להם לבנות בוקר לאיתנו, לתנאו הראשון, א"ר יימייה לא עם הים כלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא מששת ימי בראשית הה"ד אני ידי נמו שמים וכל צבאם ציויתי, ציויתי את הים שיקרע, את האור שלא תזיק לחגניה מישאל ועוריה, את אריות שלא יזיקו לדניאל, את הדג שיקיא את יונה, והוא ההקש בשאר. הנה תבאר בזה שתי דעות בתופקים דעת אר"י, וזוהו שצריך שיאמן כל בעל דת כי הנפלאות הם חוץ מכל הקש והשם עשה אותם הנפלאות כי הוא יכול לעשות לאש שלא לשרוף, ולים שיצב, ושעומד המים

קרישקש

אינו יוצא מכלל אין כל חדש תחת השמש: (י) וכאלו הוא יראה על דרך משל שהוא שם בטבע המים שידבקו ויגרו, ואמר אני שיש תימה בכאן איך יקרא טבע מה שיהיה ברגע אחד וגבול הטבע הוא סדור הפעולה המיוחדת לכל נמצא המהומה בו, וכמו כן לא יושב זה הענין כלל להנפלאות, מה טבע יש במים שישנובו רגש או באריות שלא יזיקו לדניאל והם לא היו מששתי ימי בראשית שהושם זה בטבעם, ולא באש שלא תזיק לחגניה מישאל ועוריה שלא היה באש היוצא מן העצים ההם גברא מששת ימי בראשית שהושם בו זה הטבע, וכן האש יש לו כח על החסום והשרפה ואין יהיה לו בטבע הקריחה, ומה טבע יש בעמוד הענן ובמזל האש אשר היו הולכים לפני בני ישראל, או האש אשר על המשכן תמיד או היות הרה בוקר באש עד לב השמים, או הקול אשר שמעונו משה וכל בני ישראל שהשיגו סמנו עשרת הדברות, או היות עמוד ענן בא אל פתח אהל מועד ובו יגיעו הדבור, או עמוד

אירבעים יום או שמונים יום בלא אכילה ושתייה, א"כ אין זה אלא לפי רצונו הקדום שיהיו שנים שיתחדשו בלתי היות שם טבע מחייב אותם: (ז) שם אמר תנאים התנה הקב"ה עם הים שיהיה נקבע, ואמר אני שמה שאמר תנאים התנה הקב"ה עם הים וכל הנמשך לזה, לא שהושם זה בטבעם אבל כל זה אמרו להגדלה, כאלו היה שיהיה ברא את עולמו בתכלית השלמות והתשיבות ומתוך כך היה ראוי שלא ישתנה בהם דבר, אך השנויים הגדולים המתחדשים והם הנפלאות המתחדשות לעם אשר בהן להגדלה זו וליראיה' ולחושבי שמו הוא להראות את גדלו לעם ואות יסודו החוקק בהיות עניני פקודות על כל דרכי בני אדם, והיות השפעה נמשכת בנו בעת נדבכם בו, ולהראות את העמים שהישראל את יסוד, כמו שאמר הכתוב ולמנן הספר באוני בנגד וכן בנגד, ואמר למנן ספר שמי, ואמר ואמרו מצרים כי אני ה', ואמרו הנאים התנה הקב"ה, על דרך משל כאלו אמר שהתנה עמכם שימשיכו ברגצו ושיפעל בהם היסוד יצא, כמו

מורה נבוכים חלק שני פרק כט

שאנחנו נאות לאריסטו¹ בחצי מדעתו, ונאמין שזה המציאות לעולם נצחי על זה הטבע אשר רצוהו יתעלה, לא שישתנה ממנו דבר בשום פנים אלא בפרטיו על צד המופת, א"ע² שיש יכולת לו יתעלה לשנותו כולו או להעדרו או להעדרו אי זה טבע שיצאה ממכעיו, ³ (כ) אבל היה לו פתח ונתלה שלא היה שם דבר נמצא כלל אלא השם והכחמה נורה שימציא היצור בעת שהמציאו, ושלא יעדר זה אשר המציאו ולא ישתנה לו טבע, אלא כמה שרצה מהפרטים כמה שכבר ידענוהו וממה שלא נדעוהו מאשר יבא, זה הוא דעתנו ויסוד תורתנו. ואריסטו⁴ יראה שכמו שהוא נצחי ולא יפסד כן הוא קדמון ולא נתהווה, וכבר בארנו ואמרנו שזה לא יסודר אלא על דין החיוב, ושהחיוב יש בו מדבור סרה על השם מה שכבר בארנוהו. ואחר שהגיע המאמר אל זה בנאי פרק שנזכר בו נ"ב קצת הערות על פסוקים באו במעשה בראשית, כי הכונה הראשונה בזה המאמר אמנם היתה לבאר מה שאפשר לבאר ממעשה בראשית ומעשה מרכבה, אחר שנקדים שתי הקדמות כוללות, אחת מהם זאת ההקדמה, והיא שכל מה שזכר במעשה

שם טוב

המים למעלה בלי הגרם, ולאריות שלל ויוק, ולדג שיקוף את יונה וכן הבקש כאלו, ודעת מי שיראה שאין זה חזן מן הטבע אבל צעבור סבה המכנסת שימחשבו על המעט וסם סבות טבעיות כבר יעיקו לאלו הדברים שלא יפעלו פעולותיהם החיוניות אבל יפעלו הפך פעולותיהם צעבור סבה מהכנסת, כי המים כבר יעמדו למעלה כמו שיעמוד האבן אם ימצא שם דבר מקשי, והשם לא עשה ולא פעל שום נס ולא הכניא אלא שאות הכניא יהיה כדודינו מתי יהיה האות הזה :

אמר שם טוב ראינו בפלאות דעות ורוח, דעת מי שיראה שהכניא ופעל, ויוקן סבה טבעית לזה צעבור

שנפש הכניא היא דומה לנפש העולם שהוא נפש הגלגל ונפש הגלגל יעשה שניים בזה העולם מההוי וההפסד, כן נפש הכניא יפעל בזה העולם חוס או קור או אי זה דבר שיראה, ולמה שנפש הכניא הוא מעצם הכלים הנכדלים מעצם נפשות השמים לכן יוכל לפעול בגשמי העולם אלא למה שהיה נפש חלקית לא יפעל בכל העולם אלא בדבר חלקי ככניא מטר בדרך או יושב כי הוא יושב כי הוא רעש, והחסד ראינו⁵ ז"ל יחשוב כי נפש הכניא כשידבק בשכל הטוב יפעל בכל ויחדש אותות ומופתים, וזה אמרו כשידבק החלק בכל יפעל בכל ויחדש אותות ומופתים, ואכן רש"י יאמר כי הדבור בפלאות אין בו לקודמים כי הפילוסופים מחזק, כי זה אצלם כל דברים אשר אין ראוי לחקור עליהם, והחוקר בהם או המפסד בהם ידון אצלם אלא ענין כמו אם יספק אם האל נמצא או אם ההכלה נמצאת או אם המעלות נמצאות. ואולם למה שספר אבותנו⁶ מכנסת זה מן הפילוסופים הוא מאמר לא אדע מי יאמרו אלא ב"ם, והאמת כי הדבור בפלאות הוא קשה ונמנע לתת סבה טבעית להם, כי העושה הפלאות הוא יודע לבדו איך עשה⁷ כח"ש לעושה בפלאות גדולות לבדו, כמו שאין אפשר לתת סבה טבעית להם, ואם עשם דברים מתמידים כהויות הדין, ולא כהויות המצחיות המשתנות וסבולותיהם כמ"ש דוד נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד, והראונו בו כי אף שנפשי היא יודעת מאד טבעית הדברים נעלם מתנו לתת סבות הדברים, לכן אמר אודך על כי נוראות נפלאותי וגו' ואין כל הדברים הנמנעים בחק הסכלים נמנעים בחק הנביאים, וכ"ש בחק האל, כי מי שפעל העולם מלא דבר יוכל לפעול כל שאר הפלאות. והתאמר אשר אמר הרב שהוא ז"ל מאד נפלאותי עליו, כי זה התאמר לא יאמר דבר אלא שאלו הדברים נבראו בחק שיקבלו התאר שיגזור השם עליהם, כי האש אינו נמנע שלא ישרוף לא צעבור סבה טבעית אלא צעבור רצון השם וכן שאר הפלאות, ואמר תנאי התנה לבורות שני דברים, על שזה אפשרי בחק המקבל לא נמנע לא לגמנע טבע קיים, וזהו שגור אלו הדברים משפט ומי בראשית כל הנסים שיהיו ובעתידים להיות, כי אין ראוי להאמין שימחשבו עתה שזו רצון מה שלא היה קודם, וזה מה שזכרנו ז"ל בזה התאמר הנכבד, לא מה שכיון הרב. אצל מדרך הרב להוציא הדברים מפסוקן כדי להוילד בוטחו, וזה אמרו הנה כבר התבאר לך הענין וגילה הדעת שאנחנו נאות לאריסטו⁸ נחצי מדעתו והוא שנאמין שזה המציאות לעולם נצחי על זה הטבע אשר רצוהו יתעלה, ולא ישתנה דבר ממנו בשום פנים אלא בפרטיו על צד המופת, א"ע⁹ שיש יכולת לו פתח ונתלה שלא היה שם דבר נמצא כלל אלא השם והכחמה נורה שימציא היצור בעת שהמציאו, ושלא יעדר זה אשר המציאו ולא ישתנה לו טבע, אלא כמה שרצה מהפרטים כמה שכבר ידענוהו וממה שלא נדעוהו מאשר יבא, זה הוא דעתנו ויסוד תורתנו. ואריסטו¹⁰ יראה שכמו שהוא נצחי ולא יפסד כן הוא קדמון ולא נתהווה, וכבר בארנו ואמרנו שזה לא יסודר אלא על דין החיוב, ושהחיוב יש בו מדבור סרה על השם מה שכבר בארנוהו. ואחר שהגיע המאמר אל זה בנאי פרק שנזכר בו נ"ב קצת הערות על פסוקים באו במעשה בראשית, כי הכונה הראשונה בזה המאמר אמנם היתה לבאר מה שאפשר לבאר ממעשה בראשית ומעשה מרכבה, אחר שנקדים שתי הקדמות כוללות, אחת מהם זאת ההקדמה, והיא שכל מה שזכר במעשה

אמר

כוונת אבותנו¹¹ : פ אכל היה לו פתח ופתח. ר"ל שאנחנו נוכל לאריסטו¹² במה שאמר שהעולם נצחי בעמידו ושלא ישתנה ממנו שום דבר כלל חזן מטבעו אלא בקצת פרטיו על דרך המופת, אמנם אם היה לזה המציאות פתח והתחלה ר"ל שהיה מחודש והוא יתעלה לזה המציאו זה המציאות ושלא יעדר מה המציאו וגם לא ישתנה לזה המציאות טבעו, אלא כמה שרצה מהפרטים לשנות כמו הפלאות כולן שטעשו כמו קריעת ים סוף וחולתם אשר כבר ידענו מציאותם, וגם אפשר שיסנה המציאות כמה שרצה מהפרטים לשנות בעמידו במה שאין לנו יודעים מה יסנה השם יתעלה בעמידו מהפלאות ויעשה על ידי משפט נדקנו, זה הוא דעתנו ויסוד תורתנו שאנו סוברים

קישור

כמו המלך שגור על עבריו והם משועבדים לו ונמשכים לרצונו ופועל בהם מה שירצה בעת שירצה : (פ) אבל היה לו פתח ונתלה¹³ מירוש

מורה נבוכים חלק שני פרק כט

במעשה בראשית בתורה אינו כלו על פשוטו כפי מה שדמו ממנו ההמון, שאילו היה הענין כן לא היו מסתירים אותו אנשי החכמה ולא היו החכמים מסתירים מליצות בהעלימו ומניעת הספור בו בפני ההמון, כי הפשוטים ההם מביאים אם להפסד דמיון גדול ולהרבת דיועות רעות בחק האל ית', או לבטול גמור וכפירה ביסודי התורה, והנכון להעוב ולהרחיק בחינתם בדמיון לבד והנמיה מן החכמות, ולא כמו שיעשו הדרשוני והמפרשים העניים אשר יחשבו כי ידיעת פירוש המלות היא החכמה, והרבות הדברים והאריכם תוספת אצלם בשלמות, ואמנם בחינתם באמת השכל אחר השלמות בחכמות המופתיות וידיעת הסודות הנבואיות הוא ראוי, אבל כל מי שידע מזה דבר אין ראוי לו לפרסמו כמו שאמרתיו פעמים בפירוש המשנה, ובביאור אמרו מתחלת הספר ועד כאן כבוד אלהים הסתר דבר, ואמרו זה אחר שזכר ביום הששי, הנה כבר התבאר מה שאמרנו, אלא כאשר חייב הענין האלהי בהכרח לכל מי שישגי שלמות, שישפיעהו על זולתו, כמו שנבאר בפרקים הבאים בנבואה, א"א לכל חכם שיכול להבין דבר סאלו הסודות, אם מעיונו או ממורה הורה אותו, סבלתי שיאמר מעט, צ הביאור נמנע אבל ירמוז מהם מעט, וכבר באו מן המרמוזות וההערות הרבה בדברי רבותינו ול' להידים מהם נ"כ, אלא שהם מעורבות בדברים אחרים, ולזה תמצאני תמיד באלו הכתרים אזכור המאמר האחד אשר הוא פנת הדבר ואניה השאר למי שראוי שיונה לו. ההקדמה השנית, שהנביאים כמו שאמרנו ידברו בשמות המשתתפים ובשמות שאין הכונה בהם מה שיוזרו במשלם הראשון, אבל יזכור השם ההוא מפני גורו אחת כמו, מקל שקד, שילמוד ממנו שוקד אני, כמו שנבאר בפרקי הנבואה, (י) ולפי זה הענין נאמר במרכבה, השמל, כמו שאמרנו, (מ) וכן רגל עגל, ונחשת קלל, וזולתם זה, וכן מאמר זכריה וההרים הרי נחשת, וזולת זה ממה שנאמר, ואחר שתי ההקדמות האלה אביא הפרק אשר יעדתי בו:

פרק ל (ה) דע שיש הפרש בין הראשון וההתחלה, וזה שההתחלה היא נמצאת* במה שהיא לו התחלה, או עמו, אע"פ שלא תקדים לו בזמן, כמו שיאמר להלב התחלת החי, והיסוד

אפודי

בלחם שהשי"ח מדע זה המליצות מן האין המוחלס: צ והביאור נמנע אבל ירמוז וכו'. ר"ל לבאר כל ההוללות על פני מעשה בראשית הוא נמנע לבארם אבל נבאר מהם מעט:

פרק ל א במה שהיא לו התחלה או עמו. ר"ל שהתחלה תאמר על שני פנים, אם שהיה ההתחלה נמצאת במה שהיא לו התחלה כמו הלכ שהיא התחלה המי והוא חלק מן החי, ויסוד שהיא התחלה למי שהיא לו יסוד והוא חלק מן הדבר אשר לו יסוד ואין אחד מהם קודם לאחד בזמן, כי בעת היות הלכ התחלה המי נמצא המי כנכרה כי אם נמצא הלכ ולא נכרה עדיין המי אין הלכ התחלה לשום דבר כי הוא אינו חי בעת ההוא כי גדר המי גשם חוץ מגניס, אם כן נמצא הלכ שהיה התחלה למי נמצא המי כנכרה כי הוא מן הדברים המנספין אשר כשנמצא אחד מהם נמצא האחר, וכן הדיו בעלמם כיסוד כי עס היות שאין היסודית קדמה לשאר אצלי הננין מ"מ האכן היתה אינה קדמה להתחלה להם, ואחר שההפכים אשר תאמר בהם התחלה, והלכ המי שהתחלה אינה נמצאת בדבר שהיא לו התחלה אלא המסובב נמצא עס העלה כמו עליית השמש לאור ליום שהיא נכסו הפועלת לו ואינה חלק ממנו שאין השמש חלק מן היום לסי שהיום

שם טוב

הקדמות כוללות, אחת מהם זאת ההקדמה הא' כי כל מה שזכר ממעשה בראשית בתורה אינו כולו כפשוטו כפי מה שידמו ממנו ההמון, שאילו היה הענין כן לא היו מסתירים אותו אנשי החכמה. ההקדמה ב' שהנביאים כמ"ס יזכרו בשמות משותפות אין הכוונה בהם מה שיוזרו בהם ככוונתם הרשונה ועקר הנחתם או בדמיונם הראשון, ואחר שני אלו ההקדמות הכיז הרב פרק מבאר מעשה בראשית: **פרק ל** דע שיש הפרש בין ראשון והתחלה, וזה שהתחלה תאמר על שני פנים, אם שהיה תחלה מליצות אותה הדבר אשר הוא התחלה לו או שאי אפשר שיתמצא אלא עמו, וכנה כיסודות ויקראו התחלה הדברים המורכבים ואיפשר שיתמצאו כיסודות תחלה המורכבים ואולם המורכבים אי אפשר שיתמצאו תחלה כיסודות, וההתחלה אשר אי אפשר שיתמצאו תחלה המורכב הוא כמו הלכ אשר אי אפשר שיתמצא

אלא בעת מליצות שאר האנשים אשר כותל אשר הוא התחלה להם, כלומר שאין חלק מהדבר שהיא לו התחלה אלא המסובב נמצא עס העלה כמו עליית השמש לאור ליום שהיא נכסו הפועלת לו ואינה חלק ממנו שאין השמש חלק מן היום לסי שהיום

קישקש

זה כי חלק הוא ההתחלה וסבה לחי כי ממנו מקור חיים והוא חלק ממנו ולא יקדים אותו בזמן באשר הוא בעל חיים, וכן היסוד הוא התחלה וסבה לבנין והוא חלק ממנו ג"כ ואינו קודם לו בזמן במה שהוא יסוד בפועל כי שרש וישיבונו אינו יסוד בפועל, ובדרך זה ג"כ חלק כי אע"פ שהוא גורם תחלה אינו קודם לו במה שהוא חי בזמן כי גדר החי נון מרגיש וקודם זה אינו חי אם כן אין חלק התחלה לו בפועל עד שיוון וירגיש. ובאמרו לו עמו ר"ל מפני שנמצא דבר שהיה התחלה וסבה לדבר ואע"פ שהוא סבה לדבר אינו חלק ממנו, שאין השמש חלק מרגיש שהיו חלק זמן מובל ואין השמש חלק זמן אבל הוא פועל אותו חלק מהזמן הנקרא יום, ואינו קודם לו בזמן באשר הוא סבה כי תפק שיתחיל על האופק יקרא יום, ואמר כי המלה הוא תורה על ההתחלה בלשוננו הוא ראשית שנוצר

פירוש בזה נחלקו עליו שהוא אומר שהעולם קדמון ואמונתו שהוא סחור: (י) ולפי זה הענין נאמר במרכבה חשמו, היצון בזה שחש סחור על ענין המהירות על היסודות אשר אין להם התנועה מעצמם אלא בהיותם חוץ למקום אבל במקום הם נחים לעולם: (מ) ובפ רגל עגל, מ' שהיא מלה משוחפת והנרצה בו ענין תגלגל שהוא העגול: נחשת קלל, וזכר ההרים הרי נחשת, נחשת קלל:

פרק ל (ב) דע שיש הפרש בין הראשון וההתחלה, וזה שההתחלה נמצאת בהתחלה הכולל ר' ידיעה זל, וזה שההתחלה נמצאת במה שהיא לו התחלה, או עמו, ר"ל באמרו במה שהיא לו התחלה שהיתה ההתחלה ההיא חלק סחורב אשר הוא לו התחלה לסבה באשר הוא הרב ההוא, כאמור במשל שיאמר שהלכ התחלה החי, והיסוד התחלה מה שהוא לו יסוד, וביאור

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

אשר יראה שהזמן לא יצויר לו תחלה, וזה מגונה, ואשר הביא האומרים אל זה המאמר הוא מוצאם, יום אחד, ויום שני, והבין אומר זה המאמר הענין על פשוטו, וחשב שאחר שלא היה הם גלגל ספק ולא שמש (ו) באי זה דבר שוער יום ראשון, ואמרו בזה הלשון יום אחד אמר ר' יהודה ר' יוסון מכאן שהיה שדר זמנים קודם לכן, אמר ר' אבהו מכאן שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבין, וזה יותר מגונה מן הראשון. ואתה תתבונן מה שהוקשה עליהם והוא מציאות זמן קודם מציאות זה השמש, והנה י' יתבאר לך התרת זה אשר סופק על אלו השנים בקרב האלהים, אם לא רצו אלו השנים מזה לומר שא"ל מכלתי סדר זמנים קודם לכן, וזהו אמונת הקדמות וכל בעל תורה יברח מזה, ואין זה המאמר אצלי אלא כיוצא במאמר ר' אליעזר שנים מהיכן נבראו, סוף דבר לא תביט באלו הסקומות למאמר אומר, כבר הודעתך שיסוד התורה כלה שהשם המציא העולם לא מדרב, כולת התחלה זמנית, אבל הזמן נברא כי הוא נמשך לתנועת הגלגל והגלגל נברא, וממה שצריך שתדעוהו שמלת את הנאמרת באמרו, את השמים ואת הארץ, כבר בארו החכמים במקומות רבים שהיא כענין עם, ירצו בזה שהוא ברא עם השמים כל מה שבשמים ועם הארץ כל מה שבארץ, וכבר ידעת באורים כי השמים והארץ נבראו יחד לאמרו, קורא אני אליהם יעמדו יחדו, א"כ הכל נברא יחד ונבדלו הדברים כלם ראשון ראשון, עד שהם המשילו זה לזווע שזוע וזעים משתנים בארץ בכת אחת וצמח קצתם אחר יום וקצתם אחר שני ימים וקצתם אחר ג', והוריעה כולה היתה בשעה אחת, ולפי זה הדעת האמתי בלא ספק, יותר הספק אשר חייב לר' יהודה ברכי סימון שיאמר מה שהאמר והוקשה עליו באי זה דבר שוער יום ראשון ושני ושלישי, ובפירוש אמרו חכמים בבראשית רבה באור הנזכר בתורה שנברא ביום ראשון, (ו) אמרו בזה הלשון הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון ה' ולא תלאן עד יום ד', הנה כבר בא הבאור בואת

אמרי

שם טוב

שיראם שהזמן לא יצויר לו תחלה וזה מגונה כי זה היום יסודי הדת, ואשר הביא אל האומרים זה המאמר הוא מוצאם יום ראשון ויום שני וחשבו הענין כפשוטו וחשבו שאחר שלא היה הם גלגל ספק ולא שמש (ו) באי זה דבר שוער יום ראשון ויום שני ושלישי, ואמרו בזה הלשון אמר ר' יהודה ר' יוסון מכאן שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבין, וזה יותר מגונה מן הראשון. ואתה תתבונן מה שהוקשה עליהם והוא מציאות זמן קודם מציאות זה השמש, והנה י' יתבאר לך התרת זה אשר סופק על אלו השנים בקרב האלהים, אם לא רצו אלו השנים מזה לומר שא"ל מכלתי סדר זמנים קודם לכן, וזהו אמונת הקדמות וכל בעל תורה יברח מזה, ואין זה המאמר אצלי אלא כיוצא במאמר ר' אליעזר שנים מהיכן נבראו, סוף דבר לא תביט באלו הסקומות למאמר אומר, כבר הודעתך שיסוד התורה כלה שהשם המציא העולם לא מדרב, כולת התחלה זמנית, אבל הזמן נברא כי הוא נמשך לתנועת הגלגל והגלגל נברא, וממה שצריך שתדעוהו שמלת את הנאמרת באמרו, את השמים ואת הארץ, כבר בארו החכמים במקומות רבים שהיא כענין עם, ירצו בזה שהוא ברא עם השמים כל מה שבשמים ועם הארץ כל מה שבארץ, וכבר ידעת באורים כי השמים והארץ נבראו יחד לאמרו, קורא אני אליהם יעמדו יחדו, א"כ הכל נברא יחד ונבדלו הדברים כלם ראשון ראשון, עד שהם המשילו זה לזווע שזוע וזעים משתנים בארץ בכת אחת וצמח קצתם אחר יום וקצתם אחר שני ימים וקצתם אחר ג', והוריעה כולה היתה בשעה אחת, ולפי זה הדעת האמתי בלא ספק, יותר הספק אשר חייב לר' יהודה ברכי סימון שיאמר מה שהאמר והוקשה עליו באי זה דבר שוער יום ראשון ושני ושלישי, ובפירוש אמרו חכמים בבראשית רבה באור הנזכר בתורה שנברא ביום ראשון, (ו) אמרו בזה הלשון הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון ה' ולא תלאן עד יום ד', הנה כבר בא הבאור בואת

קישור

בנפשוטיו ואמר שהוא ר"ל ב"ת בראשית הוא כבי"ח כלי רזון אל העתה שהכל נברא בו, ר"ל תוכו, לא כ"ת העור שיהיה נעור בו כמו שיעור האומן בכלי אומנותו שחש"י אינו נעור בכלי, ואמר כבי"ח ולא אמר ב"ת במהולל באשר העתה אין לו מציאות כי אם בזמן ולא יושג כי אם בשכל, ואם אמר ב"ת הכלי במהולל היה דומה חלק זמן כמו שיאמר ביום או בשעה אחת בראשית השם את השמים ואת הארץ ולברות מזה הספק אמר ב"ה הרמיון ואמר כבי"ח הכלי ולא אמר ב"ת כלי במהולל, וזה הגרמה לנו בביאור כוונת הר"ם בפי' מסוק בראשית להחליט סאמנות הקדמות אשר אין נמשל בטנן כוללת פירוש זה ולקבוע

שבפשוטיו ואמנת אמונת החדוש אשר הוא יסוד כל התורה, ואם הוא ענין קשה הציור מאד קצרו דעותינו להשיגו ולציירו לחלושת השכל האנושי אין לנו לסמוך רק על פי הנביאים שהציירו לנו ע"פ השי" מזה שלא יוכלו דעותינו להשיגו בדרך החקירה ע"פ דבריו: (ו) ובאור דבר שוער יום ראשון, הרענו בזה שהם הבינו הכתוב כפשוטו שמשמש בראשית נראה שלא נראו מאורות ר"ל השמש והירח אשר הם סבות היום והלילה עד יום ד' וא"כ במה שוער יום ראשון ויום שני ובעבור זה החליטו המאמר ואמרו שהיו זמנים קודם לכן: (ז) אמרו בזה הלשון הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון, פי' שאר שהכתוב אומר יום אחד ויום שני לא יפול במחשבה

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

בזאת הכוונה. וממה שצריך שתדעו שהארץ שם משתתף, ויאמר בכלל ובפרט, יאמר בכלל על כל מה שתחת גלגל הירח ר"ל היסודות הד', ויאמר בפרט על האחד האחרון מהם והוא הארץ, מורה (ח) זה אמרו והארץ היתה תרו ובהו וחושך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים, כבר קראם כולם ארץ, ואח"כ אמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ, זה ג"כ סוד גדול, כי כל מה שתמצא שיאמר ויקרא אלהים לכך ככה אמנם הוא להבדילו מן הענין האחר שתף ביניהם בו זה השם, ולזה פירשנו לך זה הפסוק ב' בתחלה ברא השם העליונים והתחתונים, ויהיה ארץ הנאמר תחלה הוא התחתונים, ר"ל היסודות הד', והנאמר עליה ויקרא אלהים ליבשה ארץ, היא הארץ, הנה כבר התבאר זה. ובמה שצריך שתדעו כי היסודות הארבע אשר אמרנו ששם ארץ הראשון יורה עליהם, נזכרו תחלה אחר השמים שהוא זכר, ארץ, ורוח, ומים, וחשך, והשך הוא האש היסודי לא תחשוב וזלת זה, אמר ודבריו שמעת מתוך האש, ואמר כשמעכם את הקול מתוך החשך, ואמר כל חשך מסון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח, אמנם נקרא האש היסודי בזה השם להיותה בלתי מאירה אבל ספירית, שאילו היתה האש היסודית מאירה היינו רואים האויר כולו בלילה מתלהב אש, וכבר זכרם כפי הנחתם הטבעית, הארץ, ועליה המים, והאויר דבק עם המים, והאש למעלה מן האויר, כי ביחוד האויר על פני המים יהיה החשך אשר על פני תהום למעלה מן האויר בלא ספק, ואשר חייב שיאמר רוח אלהים, בעבור ששמה מתנועעת ר"ל מרחפת, ותנועת הרוח לעולם מיוחסת לשם, ורוח

שם טוב

והטוב לא יקוה שצדי מעלה שהוא השמש ולכן הכורה אז פעולתו. וממה שצריך שתדעו שהארץ שם משותף ואמר בכלל ובפרט יאמר בכלל על מה שתחת גלגל הירח כמ"ש הללו את ה' מן הים, וכן זה נאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ויאמר בפרט על הארץ והוא היבשה, ויכיה פירוש הפסוק ב' בתחלה סהא כסבה ברא השם העליונים והתחתונים, ויכיה ארץ הנאמר תחלה הוא התחתונים ר"ל היסודות הארבע והנאמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ היסוד, ומה שצריך שתדעו כי היסודות הארבע אשר אמרנו ששם ארץ הראשון שהוא הכולל יורה

על היסודות הארבע נזכרו תחלה בזה הפסוק שהוא זכר ארץ ומים ורוח והשך הוא האש היסודי ולא תחשוב וזלת זה אמר כשמעכם את הקול מתוך החשך ונאמר ודבריו שמעת מתוך האש ונאמר כל חשך עומן לצפוניו וכו', ולחמסם נקראה האש היסודית בזה השם מאירה אבל ספירית שאלו היותה מאירה היינו רואים האויר כלו בלילה מתלהב בזה: ואמר הרב כי היסודות נזכרו בזה הפסוק כפי הנחתם הטבעית הארץ ועליה המים ואויר דבק במים והאש למעלה מן האויר כי ביחוד האויר על פני המים ויכיה החשך אשר על פני תהום למעלה מהאויר. והרצון בזה כי המים ויקראו תהום כמו שאמר תהומות ויבסיומו, והנה פני התהום הוא האויר ובהיות האש על האויר שהוא פני תהום האויר הוא מרחפת על פני המים אם כן היסודות הנזכרו כפי הנחתם, והרצון בזה כי פני הדיבור הנענית לא סתם הזכירה א"כ ביות הרוח שהוא האויר מרחפת על פני המים והשך שהוא האש הוא למעלה מהאויר שהוא פני התהום כפי היסודות נזכרו כפי הנחתם. ואמר החכם ר' משה הנריכוני כי האויר נקרא תהום מזה המים העליונים אשר בלמעלה, ואלי אומר כי אל נקרא תהום האויר אבל פני התהום, וכאז האמת לפי שהוא על המים אשר נקרא תהום בכל מקום. ואמנם יוחם הרוח לאלהים בעבור שהוא מתנועעת תמיד ועולם מיוחסת לשם, כמו שאמר ורוח

אפודי

והאילנות וזהו אומר ולא תלך עד יום רביעי: ו ב' בתחלה ברא אלהים העליונים וכו'. ר"ל ב' בתחלה ברא אלהים העליונים וכו'. וזהו שאמר הרב שהי"ת חלק זמן ברא השם העליונים וכו', וזהו שאמר הרב שהי"ת כבי"ת הכלי, ולא אמר ב"ת כלי במחלוקת מכל כי בטעם אין לו מציאות כי אם בזמן ולא יושג ל"א בכלל ואילו היה אומר ב"ת כלי במחלוקת היה דומה שיהיה הטעם חלק זמן וזהו שאמר ענין נמאל, ואש כן כי יחס הטעם אל הזמן יחס הנקודה אל הקו ומפני זה אמר הרב כבי"ת הכלי: ו להיחס בלתי מאירה. זה הפסוק בספר האמונות ובספר השמים

ואך הפך שסבת ההושך הוא הענין והערפל אשר הרצון בו החשך העב, וזכר האש בפירוש כמו שאמר ודבריו שמעת מתוך האש שהוא האש המאיר הנראה שורף כמו שאמר והנה בוער באש עד לב השמים העב ענן וערפל, א"כ איך תביא ראיה מתפוסק שאמר בשמקום את הקול מתוך החשך שתרצון בו האש ומה טעם לזכור להם היסודי אשר הוא בלתי מאיר ולא שורף ולא מוכן ולא מורגש, והאש שאלו הוא הנראה ומתדו מבטן פחד גדול כמו שאמר מן האבלתו שלטו הגדולה האותה וכן תחשך היתה נראה להם כמו שהאש נראה והאש היסודי איננו נראה לא מאיר ולא חשך שאילו היה אותה האש היסודי נראה לא היינו רואים כוכבים בלילה ומה טעם לזכור להם מה שאינו מורגש כלל לשום אדם בעולם והחשך שזכור בספוק היה נראה לעיני והאש יותר נראה על החושך, ועוד מי יתן ואדע לפי הסדר שסדר שהיית שתחושך הוא האש כדו ואמרנו והשך על פני תהום שלא ידעתי בשום מקום שיקרא תהום וזלת רבו המים לגדול עמקם כמו שאמר תהומות ויבסיומו, ואמר תהום אל תהום קורא לקול צנוורך, ואמר תהום אמר לא כי הוא, ואם התהום כמו שגראה יתלה הנרצה בו המים מן ענין החושך לפי דעתי שהוא האש היסודי

קישור

במחשבת שישוער חיום אלא במציאות השמש שהוא מועל היום, ואמר ולא תלך עד יום רביעי יצא בזה שלא נראית פעולתם בשעלים עד יום רביעי אחר הקנות המים שהיה צריך לשיש, כי ירדו הוא שסבת האור התחבטות הניצוץ והוא צריך אל כנסים קשה שיבה בו בכח שיוצא התחבטות וכל עת שהיו המים מכסים הארץ אינו נראית פעולת השמש בשעלים שהוא האור כמו שיש מקום אל אוקיינוס לעומק המים יהיה נעדר האור מאותו המקום מצד שא"ל ב' התחבטות הניצוץ: (ח) וזהו אמרו והארץ היתה תרו ובהו, רוצה בו שהוא שם כולל ר' יסודות נאמנם אחר מלת הארץ שהוא שם הכולל, אמר והשך על פני תהום שהוא תהום, ואחריו הרוח, ואחריו המים באמרו ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ואחריו הארץ הנראית כמו שאמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ, והו דעתו, ומה שאמר והשך על פני תהום ר"ל שהוא למעלה מן האש בהדרגה קורא תהום והו אמרו כי ביסוד האויר על פני תהום יהיה חושך על פני תהום למעלה מן האויר. אמנם לגדול חסרוננו אינו מבין איך יראה מה שחושך על פני תהום יצא בו האש והביא ראיה בשמקם את הקול מתוך החשך, כי מפורש שחשך בכתוב חשך ענן וערפל

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

ורוח נסע מאת ה', נשפת ברוחך, ויהפך ה' רוח ים, וזה הרבה. וכאשר היה החשך הנאמר תחלה אשר הוא שם היסוד בלתי החשך הנאמר באחרונה אשר הוא החשך, התחיל לבאר ולהבדיל ואמר ולחושך קרא לילה, כפי מה שבארנו הגה כבר התבאר זה, וסמך שצריך שתדעוהו שאמרו, ויבדל בין המים, אינו הבדל במקום שהיה זה למעלה וזה למטה וטבעם אחד, אמנם פירושו שהוא הבדל ביניהם בהבדל הטבעי רצוני בצורה, ושם קצת זה אשר קראו מים תחלה דבר אחד (פ) בצורה טבעית הלבישו, ושם קצתו בצורה אחרת, וזהו המים, ולזה אמר עוד, ולמקוה המים קרא ימים, הגה כבר נלה שזה המים הראשון הנאמר בו על פני המים, אינו זה אשר בימים, אבל קצתו נבדל בצורה אחת למעלה מן האויר, וקצתו הוא זה המים, ויהיה אמרו ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע, באמרו ויבדל אלהים בין האויר ובין החשך, אשר הוא הבדל בצורה אחת, (י) והרקיע עצמו מן המים נתהוו, כמו שאמרו הגולדה טפה האמצעית, ואמר ג"כ ויקרא אלהים לרקיע שמים, כפי מה שבארתי לך לבאר שתוף השם, ושואן השמים הנאמר תחלה באמרו את השמים ואת הארץ, הם אלו אשר נקראו שמים, וחזק זה הענין באמרו, על פני רקיע השמים, לבאר שהרקיע בלתי השמים, ומפני זה השתוף בשם יקראו ג"כ שמים האמתיים רקיע, כמו שנקרא הרקיע האמתי שמים, והוא אמרו (כ) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים, ויתבאר ג"כ בזה המאמר מה שכבר התבאר כמזפת סהיות הכוכבים כלם והשמש והירח תקועות בגלגל שאין ריקות בעולם, ואינם על שמה גלגל כמו שידמו ההמון (ל) מאמרו ברקיע השמים ולא נאמר על רקיע השמים, הגה כבר התבאר שהארץ אחת היא משותפת וקראו מים, ו" ואח"כ הובדל בשלש צורות, והיה קצתו ימים, וקצתו רקיע, וקצתו על הרקיע ההוא, וזה כלו חוץ לארץ, הגה כבר בענין דרך אחת לסודות נפלאות. אמנם שיה אשר למעלה מן הרקיע נקראו מים בשם לבד, לא שהוא אלו המים הביניים, הגה כבר אמרוהו חז"ל ג"כ אמרו באמרו ד' נכנסו לפרדם וכו' אמר להם ר' עקיבא (מ) כשאתם מניעים

שם טוב

אפודי

והעולם במאמר הראשון: ח אשר כן הובדל בשלש צורות וכו'. ר"ל שהמים שמתחת לרקיע הם ענין אחד והמים אשר מעל לרקיע הם ענין שני והרקיע עצמו ענין שלישי וכל אחד ואחד נבדל בצורתו, והמים אשר מתחת לרקיע הם המים המיניים אשר בפעל הנמלטים אחת, והמים אשר מעל לרקיע הם האלו העולם למעלה מהמקום הקר מהאויר וממנו מחכה המצינו וזה מים בכם והרקיע עצמו הוא המקום הקר והלא מהאויר אשר שם יעלו האדים ויחכה שם המטר, וזו שאלו ז"ל הובדל הפיה האמצעית ר"ל החלק הקר מהאויר

ורוח נסע מאת ה', נשפת ברוחך, ויהפך ה' רוח ים, וזה הרבה: ומה שצריך שתדעוהו שאמרו ויבדל בין המים וכו' אינו הבדל במקום שיהיה זה למעלה וזה למטה וטבעם אחד, כי למעלה אין מים כפועל, אבל פירושו שהוא הבדל ביניהם הבדל טבעי ושם קצת זה אשר קראו מים תחלה אשר עליו נאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים דבר אחד בצורה טבעית הלבוש ושם קצתו בצורה אחרת וזהו המים, ועל זה אמר ולמקוה המים קרא ימים, הגה כבר נלה שזה המים הראשון נאמר בו על פני המים אינו זה אשר בימים אבל קצתו נבדל בצורה אחת למעלה מן האויר, ועל זה נאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים בין מכל הצדדן וקצתו הוא זה המים אשר הוא למטה אשר נקרא ימים, ויהיה אמרו ויבדל אלהים בין המים אשר מתחת לרקיע כלמרו ויבדל אלהים בין האויר ובין החשך אשר כי לבדל זה בצורה אחת, וברקיע עצמו מן המים נאמר ג"כ ויתן אותם אלהים ברקיע השמים, ויתבאר ג"כ בזה המאמר מה שכבר התבאר כמזפת סהיות הכוכבים כלם והשמש והירח תקועות בגלגל שאין ריקות בעולם, ואינם על שמה גלגל כמו שידמו ההמון (ל) מאמרו ברקיע השמים ולא נאמר על רקיע השמים, הגה כבר התבאר שהארץ אחת היא משותפת וקראו מים, ו" ואח"כ הובדל בשלש צורות, והיה קצתו ימים, וקצתו רקיע, וקצתו על הרקיע ההוא, וזה כלו חוץ לארץ, הגה כבר בענין דרך אחת לסודות נפלאות. אמנם שיה אשר למעלה מן הרקיע נקראו מים בשם לבד, לא שהוא אלו המים הביניים, הגה כבר אמרוהו חז"ל ג"כ אמרו באמרו ד' נכנסו לפרדם וכו' אמר להם ר' עקיבא (מ) כשאתם מניעים

קרקשקש

הימדי הבלתי מאיר לסבבו אל תהום והוא כבוד אל הרוח לא אל המים, ועוד שנראה מאמרו ורוח אלהים מרחפת על פני המים כה"א היריעה שהמים כבר הוזכרו וזה לפי הגרסה כמה שזכר קודם וחושך על פני תהום וזהו מה הגרסה שסבב חושך אל תהום כחוד שבטקוס שיש רבי המים שם היה הושך כבו שזכרנו, וכן הורדנו שאנ"ש שנבחרו מאורות ביום ראשון לא נראה פעולת השמש בשלשם עד יום רביעי' שנתגלתה הארץ כי לרבי המים לא היה שם התחשבות הניצוץ והוא אמרו וחושך על פני תהום: (ט) בצורה טבעית הלבישו. הרצון בזה שיער המקום ההנצח התחשבות הניצוץ האויר הם הליבול מכוון חלק מתקרב בתבליית הקירור, והוא העולה מן המים הוא איד לח כאשר יעלה ויגין אל מקום האויר הקר. והוא יתעבה וישוב מים, וכן חמצי בתרים הגבוהים יש באונו האויר הקרוב להם

קריית גדולה ושם יתעבו האדים וישבו מים או שלג ויכנסו בכנין התרים ומצד רבי הליחות אשר בתכם יתעבה האויר וישבו מים עד שיצאו מתחת התרים תחלים גדולים: (י) והרקיע עצמו מן המים נתהוו כמו שאמרו הגולדה טפה האמצעית, ואמר ג"כ ויקרא אלהים לרקיע שמים, וחזק זה הענין באמרו, על פני רקיע השמים, לבאר שהרקיע בלתי השמים, ומפני זה השתוף בשם יקראו ג"כ שמים האמתיים רקיע, כמו שנקרא הרקיע האמתי שמים, והוא אמרו (כ) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים, ויתבאר ג"כ בזה המאמר מה שכבר התבאר כמזפת סהיות הכוכבים כלם והשמש והירח תקועות בגלגל שאין ריקות בעולם, ואינם על שמה גלגל כמו שידמו ההמון (ל) מאמרו ברקיע השמים ולא נאמר על רקיע השמים, הגה כבר התבאר שהארץ אחת היא משותפת וקראו מים, ו" ואח"כ הובדל בשלש צורות, והיה קצתו ימים, וקצתו רקיע, וקצתו על הרקיע ההוא, וזה כלו חוץ לארץ, הגה כבר בענין דרך אחת לסודות נפלאות. אמנם שיה אשר למעלה מן הרקיע נקראו מים בשם לבד, לא שהוא אלו המים הביניים, הגה כבר אמרוהו חז"ל ג"כ אמרו באמרו ד' נכנסו לפרדם וכו' אמר להם ר' עקיבא (מ) כשאתם מניעים

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

מגיעים לאבני שיש טהור ^ט אל תאמרו מים מים, שכן כתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, והתבונן אם תהיה מאנשי ההתבוננות כמה באר בזה המאמר ואיך נלה הענין כלו, כשתסתכל בו ותבין כל מה שהתבאר בכופת בספר אורות השמים, ותשקוף על כל מה שאמרו אנשי החכמה בכל דבר מהם, ובמה שצריך שתדעו ותתעורר עליהם, והעלה אשר בעבורה לא נאמר ביום השני כי טוב, וכבר ידעת מאמרי החז"ל אשר אמרוהו בזה על דרך הדרש, הטוב שבהם אמרם לפי שלא שלמה מלאכת הים, ועלת זה נ"כ אצלי מבוארת מאד, וזה כי כל אשר חזר ענין מעניני הנמצאות המתחדשים הנמצאים על ההמשך המתמידים המיושבים, אמר בזה כי טוב, וזה הרקיע והדבר אשר עליו אשר נקרא מים, הענין בו מן ההסתר כמו שתראהו, וזה שאם ילקח על פשוטו בנסות העין יהיה ענין בלתי נמצא כלל, שאין שם נוף אחר בלתי היסודות בינינו ובין השמים התחתונים, ואין שם מים למעלה מהאוויר, כל שכן שידמה מדמה שזה הרקיע ומה שעליו הוא למעלה מן השמים, ויהיה הענין יותר נבטע ויותר רחוק משיושג, ואם ילקח לפי נסתרו ומה שנוצרה בו הוא יותר נעלם, שהוא צריך שיהיה מן הסודות התרומים (ז) עד שלא ידעוהו ההמון, וענין הוא כך איך ראוי שיאמר בו כי טוב, ואמנם ענין כי טוב שהוא נגלה התועלת ומבואר במציאות זה המציאות והתמדתו, אבל הדבר שנעלם ענינו אשר פשוטו בלתי נמצא כן אי זה תועלת בו נראה לבני אדם עד שיאמר בו כי טוב, כ וא"א לי מבילתי שאוסיפך באור, ^ל והוא שזה ואם הוא חלק גדול מאד מן הנמצאות אינו תכלית

מכונת

שם טוב

אפודי

לכם רבי עקיבא כשאתם מגיעים לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים שכן כתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. וה"ר משה הגרונזי פירש כי המים אשר מעל לרקיע הוא החלק הקר מן האוויר אשר נראהו ממנו המער והרקיע וכל האוויר אשר למטה ממנו עד הגיעו אל מקום המים, ואמנם נקרא מים למען שהכל הלא יעיר בו ככל חלקיו ולא יתבאר ממנו המער למען שזה חלק מהאוויר הוא חס בעבור ההפסדות הניצוץ אבל אם לא יגיע שם ההפסדות הניצוץ היה עם החלק הקר מ"כ אחרו והמים אשר מעל לרקיע הם החלק הנקרא לחכמים אנשי שיש חס החלק הקר ואמנם המים אשר מתחת לרקיע הם אלו המים היסודיים אשר הם מים בפועל. ואמנם מ"ש חכמים כי הרקיע מן המים נכחיה הוא האוויר עצמו אשר מתחת מהרקיע והוא החלק הקר עד הגיעו אל מקום המים היסודיים ואין הפרש לחים העליונים לאלו המים אשר ברקיע אלא כמלא יומא כי לא יתחלפו אלא מזד חלוף ניצוץ השמש, ויראה לי שזה הפירוש האמת והראוי על זה

כי לזה המקום נקרא אבני שיש טהור שהוא חלק קר ולו, ואל תאמרו מים מים שכן כתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, וגם כי כפי פירוש המפרשים האיד הכל אשר הוא למעלה מהחלק הקר לא יפעל דבר בהווית המים כפי מה שהתבאר בספר האורות, אבל החלק הקר מהאוויר הוא אשר יפעל המים ואלו נקראו מים עליונים וכדום כי הם הפועלים אלו המים, והנה כשתסתכל בזה הענין ותבוננו מתיקן כל מה שהתבאר בספר האורות ותשקוף כי כל מה שאמרו חז"ל אחרו הפילוסופים: ומהם שהענין שדעוהו ותתעורר עליו הפעלה אשר בעבורה לא נאמר ביום השני כי טוב וכבר ידעת מאמרים בזה על דרך הדרש, הטוב שבהם אמרם לפי שלא שלמה מלאכת המים ועלת זה מבוררת אצלי, וזה כי כל אשר יסודר ענין מעניני המציאות המתחדשים על ההמשך המתמידים המיושבים אחר בזה כי טוב. וזה הרקיע והסדר אשר מעל נקרא מים, הענין בו מן ההסתר, וזה שאם יובן כפי פשוטו יהיה הענין בלתי נמצא כלל שאין שם גוף אחד בלתי היסודות בינינו ובין השמים ואין שם מים למעלה מן האוויר כל שכן שידמה מדמה שזה הרקיע ומה שעליו הוא למעלה מן השמים כי יהיה הענין יותר נבטע ויותר רחוק משיושג, וזה שזה הרקיע ומה שעליו הוא למעלה מן השמים, ויהיה הענין יותר נבטע ויותר רחוק משיושג, ואם ילקח לפי נסתרו ומה שנוצרה בו הוא יותר נעלם, שהוא צריך שיהיה מן הסודות התרומים (ז) עד שלא ידעוהו ההמון, וענין הוא כך איך ראוי שיאמר בו כי טוב, ואמנם ענין כי טוב נגלה התועלת וכו': וא"א פשר לי מבילתי שאוסיפך ביאור שזה ואם הוא חלק גדול מאד מן הנמצאות אינו תכלית

שקוית

קרישקש

טהור אל תאמרו מים מים, אמר אבני שיש מצד הקרירות הגדול אשר הוא שם ואמר שיהיה שם המים ההוא בעצמו יש לו וכו' אם לא מצד האדים העולים לשם יגיעם ההתעבות מצד הקרירות: (ז) עד שלא ידעוהו ההמון, פ"י שאם ישעירי בזה יהיה ידעוהו שירידת הגשמים עניינים שבעים ולא יהיו פועלים האל בזה וכו' אם מביא לתרחקת השמעת השם מאמנתם והכתוב משער בענין המסר

טהור אל תאמרו מים מים, אמר אבני שיש מצד הקרירות הגדול אשר הוא שם ואמר שיהיה שם המים ההוא בעצמו יש לו וכו' אם לא מצד האדים העולים לשם יגיעם ההתעבות מצד הקרירות: (ז) עד שלא ידעוהו ההמון, פ"י שאם ישעירי בזה יהיה ידעוהו שירידת הגשמים עניינים שבעים ולא יהיו פועלים האל בזה וכו' אם מביא לתרחקת השמעת השם מאמנתם והכתוב משער בענין המסר

דברי

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

מכונת להמשך המציאות שיאמר בו כי טוב, (פ) אבל להכרח התחייב כדי שתגלה הארץ, והכן זה. ומה שצריך שתדעו שהחכמים כבר בארו שהעשבים והאילנות אשר הצמיחה השם מן הארץ, אמנם הצמיחה אחר שהמטיר עליהם (ע) ושאמרו ואר יעלה מן הארץ וכו'. אמנם הוא ספור הענין הראשון אשר היה קודם, ורשאו הארץ דשא, ולזה תרגם אונקלוס ופגנא הוה סליק מן ארעא, ובמאור הוא זה מן הכתוב לאמרו וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, הנה כבר התבאר זה. וכבר ידעת אתה המעיין (פ) כי ראש סבות ההויה וההפסד אחר הכחות הגלגליות האור והחשך, למה שימשך אחריהם מן החום והקור, ובתנועת הגלגל יתערבו היסודות, ובאור ובחושך ישתנו מוגיהם, והתחלת המזונות שיתחדש מהם שני (ג"ח שינוי) האדים אשר הם תחלת סבות אותות השמים אשר המטר מהם, והם גם כן סבות המהצבים, ואחר כך הרכבת הצמחים ואחר הצמחים הכע"ה, וההרכבה האחרונה היא האדם, ושהחך הוא טבע מציאות העולם התחתון כלו. והאור מקריי חוצה לו מתחדש עליו מחוץ, הלא תראה (ה) שבהעדר האור י שאר הענין הנה, וכן מה הכתוב במעשה בראשית על זה הסדר בשוה לא חסר דבר מה. ומה שצריך שתדעו אמרם (ק) כל מעשה בראשית בקומתו נבראו בדעתו נבראו בצביונם נבראו, יאמר כי כל מה שברא אמנם נברא על שלמותו ועל שלמות צורתו ובנאה שבמקרי, והוא אמרו בצביון נבראו, מן צבי היא לכל הארצות, ודע זה ג"כ שהוא

שרש

שם טוב

אפודי

עלמא חלא מלך דבר וסוף שיעלו האדים הליחות מן הארץ ותשיבם וזו תגלה הארץ ויתחברו שם הצמחים והכ"ה. וא"כ אחר שהמטר אינו מכון מלך עממו חלא הכנס לשלמות דבר אחר והוא הכחות המעשה אין לאוי שימלך בו כי טוב כי אם בהעצם החלית והוא הכחות הארץ וזכור השליש הגיע החלית ונלחם הארץ אז אחר בו הפסוק כי טוב וזלתי הכי טוב הנאמר בסוף היום הכהו, וזהו שאמר כדי שתגלה הארץ

שכוית המטר והרקיע עם היות שם חלק גדול מהמציאות ממנו אינו תכלית מכונת מהמציאות מלך עצמם שמציאות המטר אינו מכון מלך עממו חלא מלך דבר אחר והוא שיעלו האדים והלחות מהארץ ותשיבם וזו תגלה הארץ ויתחברו שם הצמחים והכעלי חיים, וא"כ אחר שהמטר אינו מכון מלך עממו חלא הכנס לשלמות אחר והוא הכחות הכנסה אין לאוי שימלך בו כי טוב כ"ל בהעצם החלית והוא הכחות הארץ, וזכור השליש נאמר כי טוב

שני פעמים לשני תכליות, ועל כל זה כווננו וז'ל בצומרם לאינה מהדברים המכונים מלך עצמם, וזהו מה שרמז הכי נאמרו על דרך דרש הטוב: וממה שצריך שתדעו שהחכמים כבר ביארו שהעשבים והאילנות אשר הצמיחה השם מן הארץ אמנם הכחות המעשה האור והחשך ומה שימשך אחריהם מן החום והקור, ובתנועת הגלגל יתערבו היסודות כי יעלו אשר למטה וירדו אשר למעלה, ובאור ובחשך ישתנו מוגיהם כי האור מחייב החום והחשך מחייב הקור והחום ירחיב ויפח ויגדל, והקור יקצר ויגביל והמהו, וזלתי זה מן הפעולות המיוחדות להם, והוא אמרו יבי אור ויבדל אליהם בין האור ובין החשך, ובתחלת המזונות התחדש מהם שני אדמים אשר הם תחלת סבות אותות השמים אשר המטר מהם והוא הכחות המציאות, והוא אמרו יבי רקיע נחור המים וסג גס כן סבת המקורים והכחות הכנסה מלך העולות האדים והכ"ה יתערבו הצמחים, והוא אמרו יקו המים חדש הארץ ואחר הצמחים נע"ה וכו' אמרו וישרו המים וההרכבה האחרונה הוא האדם ולכן אמר אחר חדש הארץ, חוצה הארץ נפש מים, נעשה אדם, כי הוא המורכב האחרון וכל הצורות אשר לפניו מתקבלות בו במדרגת החמר, ואלם אליהם מלך הכוזה: ושהחך הוא טבע מציאות זה העולם התחתון כלו והאור מקריי מתחדש חוצה לו חלא תראה שצמח העדר האור י שאר הענין הנה. ר"ל שישאר חלא שום שלמות, ורמז כזה הכי כי העדר מחוצר לזה העולם מלך עממו ומלך הכוזה, והטוב והמציאות הנלחיות נאסך לו מה שהכלים הנכבדים הנקראים אור נאסך, ואחר שתנין זה כי מלך האור והחשך יתחדש כל הכחות והכחות הנכבדים ויתחדש זהו אמר זה, וכן כל מה שגא נמנע בראשית כי הקדים הכתוב האור והחשך ונבראו הכחות הראשון ראשון כי קתם סבה לקתם, וזהו סוד הימים הנאמרים במעשה בראשית כפי מה שז"ל קורא אני אליהם יעמדו ויזלו ויבן זה: וממה שצריך שתדעו אמרם כי כל מעשה בראשית בקומתו נבראו בדעתו נבראו בצביונם נבראו, ואמר כי הכחות הטבעיים נבראו על שלמות חמרו ועל שלמות צורתו ועל נאות שבמקרי, כי השם הוא היוצר הוא הכופה הוא עשך ויוכנך ואין כילות שם, והכמקרי

קרקש

דברי: (פ) אבל להכרח התחייב כדי שתגלה הארץ, ואולי הרצון בזה שמצד החום המגיע בהתחברות נצוץ תשמש ותחום המגיע סאת הכוכבים בתגלית הארץ כבו שהתבאר שחום השמים יתחבר המים אשר הם בימים בהעלות האדים בשיעור מה שהגיע לו המים מן הנחלים ולזה הים אין לו תוספת ולא חסרון, ואמר שזה המקום הוא סבה להגלות הארץ מצד עליית האדים לשם ביות תשמש ותחום הכוכבים בחומם נגבו וכשנו המימיות עד שתגלה הארץ, והשלימותם אומרים שחום השמים ותחום הכוכבים ישימו הבלק המגולה מן הארץ שלא יקטרו המים מצד נגבם ויבשם המימיות ואין דעתנו בדרתם אבל הכל ברצון האל וכוונתו: (ע) ושאמרו ואר יעלה מן הארץ אמנם הוא ספור הענין הראשון

וזהו

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

סא 61

שרש גדול כבר התבאר. וממה שצריך שתתבוננו מאד זכרו בריאת אדם בששת ימי בראשית, אמר זכר ונקבה ברא אותם, והתם הכריאה כלה ואמר, ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, ופתח פתח אחד לבריאת חוה מאדם, וזכר עץ החיים ועץ הדעת ודבר הנחש והענין ההוא, וזכר שוה כולו היה אחר שהושם אדם בנן ערן, וכל החכמים מסכימים שוה הענין כלו היה יום ששי, ושלא נשתנה ענין בשום פנים אחר ששת ימי בראשית, (ר) ולזה לא ירוחק דבר מן הענינים ההם כמו שאמרנו שעד הנה לא היה טבע נח, ועם זה כבר זכרו דברים אשמועים לך מלוקמים ממקומותיהם ואעריך לך על דברים כמו שהעירו הם ז"ל, ודע כי אלו הדברים אשר אזכרם לך מדברי החכמים, אמנם הם דברים בתכלית השלמות מבוארי הפירוש לאשר זכרנו לו מתוקנים מאד, ולזה לא ארבה בפירושם ולא אישים פשוטים שלא אהיה מגלה סוד, אבל זכרי אותם בקצת סדר ובהערה מעטת מספיק בהבנתם לביצועא כך, (ס) ומה אמרם אדם וחוה נבראו כאחד מתאחדים נב לגב ושהוא נחלק ולקח חציו והוא חוה והבא אליו, ואמרנו אחת מצלעותיו, רוצה בו אחד מחלקיו, והביא ראייה מצלע המשכן, אשר תרגמו סמר משכנא וכן אמרו מסמרוהי (ח) והבן זה, איך היה הכאור שהם שנים בצד אחד והם אחד כמו שאמר עצם מעצמי ובשר מבשרי, והוסיף זה חיווק באמרנו שהשם על שניהם יחד אחד, אשה כי מאיש לוקחה זאת, וחיוק היותם אחד, ואמר ודבק באשתו והיו לבשר אחד, ומה גדול סכלות מי שלא יבין שוה כלו לענין בהכרח, הנה כבר התבאר זה. וממה שצריך שתדעוהו מה שבארנו במדרש, (ט) חוה שהם זכרו שהנחש נרכב, ושהוא היה כשעור גמל, ושוכבו הוא אשר

השיא

שם טוב

אמרי

ויבין זה: מ' ומה אמרם אדם וחוה נבראו כאחד מתאחדים וכו'. ר"ל המור הקרוב האדם ולוזה האנופית הם מהוים ממל אחד שלם והוא האדם והם אחד נבחינה זו והם שנים נבחינה החמר נבטלו ולוזה נבטלה, ולזה אמר הרב שהענין בעובר נגלה אלל החכמים שהענין רומם להם שצירנו, ואמר ומה גדול סכלותו וכו': נ' שהנחש נרכב וכלו היה כשעור גמל. ר"ל הנחש היה הכח המדמה, ונקלס כן בעבור היווה חוה האדם עם שקדם שנבראת עמו, וזכר עץ החיים ועץ הדעת וזכר שוה כלו היה אדם וחוה נבראו כאחד מתאחדים מסכימים שוה הענין כלו היה ביום הששי, שלא נשתנה הענין צדום פנים אחד ששתי ימי בראשית, כי הדברים הענפיים אחר שנבראו לא היה בהם שניו כלל כי הדברים היו אחד זה כמו שהיו ביום הששי והם עתה כמו שהיו והבן זה, ולזה לא יגונה דבר מן הענינים ההם כמו שאמר שעד עתה לא היה הטבע נח: ומהו אמרם אדם וחוה נבראו כאחד מתאחדים נב לגב. אשר רמזו בזה כי אף שמעשה בראשית כלל כחשמועו וס' ומה כי האדם הוא מורכב מחמר ולוזה נברא אדם מאלו השני מקבילין כאלו הוא אחד והוא רכים והחמר פונה למטה ולוזה נחמלה. והוא נחלק זה רוחני זה גשמי ולקח חציו והוא חוה וכוונת אליו כי הפועל קודם למעשה נכונה כי הפועל יבין החמר אל שיקבל צורתו ולכן היה אדם קודם חוה וכוונת אליו והם שנים מלד ואחד מלד, וזה כי הם שנים במחמר ואחד במחליות כמו שאמר עלם מעלמי ובשר מבשרי. שהשם על שניהם יחד אחד, כי האחד לבדו אינו אדם: האש כי מאיש לוקחה. ולא נלקח האיש מן האשה כי מהכח לא יעשה מה שפועל ולכן הוכנה האשה אליו לא האיש אל האשה והבן זה, ואם המפרשים הלכו בדרך אחרת. ויבין אמרו אחד מצלעותיו חוה מסמרוהי והבינו ראוה מללע המשכן מה גדול סכלות מי שלא יבין זה וחשב שאין לו חזק אלא שהוא כחשמועו: ומהם שצריך שתדעוהו מה שהבינו במדרש אמרו שהנחש נרכב והוא היה כשעור גמל ושוכבו הוא אשר היה אף האשה והסוכוב הוא

ממלל

קישקש

וחוה אמרו בצביונם נבראו: (י) ולזה לא ירוחק דבר מן הענינים ההם כמו שאמרנו שעד עתה לא היה טבע נח ועם זה כבר זכרו דברים וכו', נראה לך שער דעת הרב שכל דברים שנוכחו בספור אדם וחוה ודבר הנחש ועץ החיים ועץ הדעת הכל אפשר להיות כשמועו אחר שלא היה ערן טבע קיים וכלל יום מששת ימי בראשית היו מתאחדים דברים שלא היו קודם כמו כן אפשר שהיו הענינים הנוכחים ומהו ומהו ומהו הרברים הנוכחים כלם על שפוטם אחר שוה היה הכל ביום הששי: (י) ומהו אמרם אדם וחוה נבראו כאחד, איני מספק בזה וכן אנו חושב שלא יאמר שוה אדם היה שבראיית אדם וחוה וקין והבל ושתי ועין היום ועץ הדעת שלא יהיה הכל כשמועו, אבל ההכמים על צד הרמז העירו על ענינים נבדדים והרב מורה צדק נמשך אחרת, ומה הענין זאת התערה באמרו אדם וחוה נבראו כאחד מתאחדים מכל לגב, שוה הרמז הוא כי האדם מורכב מחמר וצורה ואמר מתאחדים מכל לגב שהם מחוירים עורף זה לזה כאלו אמר שהם הפכים כי מחאחד יגיע ההפסד והוא

קמא

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

השיא את חוה, ושהרוכב היה כמאל, ושהו השם הם יאמרוהו סתם על השטן, תמצאם אומרים במקומות רבים שהשטן רצה להכשיל אברהם אבינו עד שלא יאבה לעקוד את יצחק, וכן רצה להכשיל את יצחק שלא ימשך אחר רצון אביו, וחזרו עוד בענין הזה ר"ל בעקדה, אמרו בא סמאל אצל אברהם אבינו אמר לו מה סבא הובדת לבך וכו', הנה כבר התבאר לך שסמאל הוא השטן, וזה השם גם כן לענין כמו ששם הנחש לענין, ואמרו בבוה להשיא את חוה היה סמאל רוכב עליו והקב"ה שוחק על נטל הרוכב. (ב) וסמה שצריך שתדעוהו ותתעורר עליו ע היות הנחש לא קרב לאדם ולא דבר עמו, ואמנם היה השתדלותו וקרבנו לחוה ב ואמצעות חוה נזק האדם והמיתו הנחש, והשנאה

אפרדי

מויחד למחשבים ולקוסמים, והיה כשיעור גלל כלומר שהנמל לורה גדולה ופחותה ככה זה הכח הוא גדול ופחותה שמרכיב ובודא לורה חין פליאות להם: וסמאל רוכב עליו. ר"ל הכח המעורר רוכב על הכח המדמה, כי כמו שהרוכב נשאל על הנכרך כי המעורר נשאל על המדמה והמדמה קודם קרימה סנעים למעורר, ואחר שנאלץ בדמיון הולדה המדמה המעורר המעורר להקריב אל המדמה ולו לנכות ממנו, וזה הכח המעורר נקרא סמאל לפי שהוא מסמאל את האדם ומעוררו מדבר הכוונה, ושי אל הכוחה שכל הכחות הגדולות להשתמש במחשבותם ולדרוש התענוגים: ם והקב"ה שוחק על נטל ודוכו. ר"ל שהשכל האמיתי מנעי ומשחק על אלו השוליות הנפשיים אשר חין בהם שלמות הנפש כלל: ע היות האדם לא קרב אל האדם. ר"ל שכל המדמה אי אפשר שיעשה פעולותיו בעת היות שכל האדם משכיל במשכלים, וזהו שאינו מדבר עמו ואינו מתקרב עמו כי פעולת הדמיון המכית לפעולת המושכל: פ ובאמצעות חוה נזק האדם. ר"ל באמצעות כוחו הנפש והיחסה עטה לדברים המפורסמים ירוק

שם סוב

סמאל. והרעון נזה כי הנחש הוא הכח המדמה כי זו ינחשו המחשבים והוא כשיעור נמל כי ידמה לורות ורות ודמיונות מחקות, ולכן היה הנחש כשיעור נמל, ושהרוכב הוא סמאל כי אחר הצגת הדמיון יגיע הדמיון כמו שהנחש כספר הנפש, וכי כשהדמיון יגיע שום דבר ויראה שהוא ערז יתאווה ויכח המעורר והוא השטן המשתין האדם מדרך הטובה לדרך רעה ויאלץ אל החמר כי הכחות הגשמיות הולכות אחריו והוא הנפש המרגשת כי היא הייתה אם כל חי כי הוא עצמות שחר הכ"ח והוא אשר האדם את חוה, כי הנחש כל דבריו אינם אלא עם הנפש המרגשת כל שכן הרוכב שהוא סמאל יאמרוהו על השטן מחמל אומר במקומות רבות בא סמאל אצל אברהם אומר לו סבא וכו' עד שלא ירצה להקריב שחר הכ"ח וכן רצה להכשיל יצחק שלא ימשך אחר רצון אביו, והנה כבר התבאר לך שסמאל נקרא סמאל שכן נעבור שמסין האדם מדרך טובה לדרך רעה, ונקרא סמאל שממלא האדם ומעוררו מדרך הטובה, כמו שנקרא נחש המדמה האדם סבא שהוא סמאל ולקוסמים ולעסוק בדברים נטלים כמו המחשבים והקוסמים: ואחרו בדלו להשיא את חוה היה סמאל רוכב עליו והקב"ה שוחק על הנומיות אשר חין בהם שלמות הנפש כלל. והכח רבינו משה הנכרובי פירש כי השכל הנקיט לא נקח ניד שטן ולא ניד הנחש ולכן היה שוחק ושמח למחנת חלקו כי הוא נלחי: וסמה שצריך שתדעוהו היות הנחש לא קרב לאדם ולא דבר עמו ואמנם השתדלותו וקרבנו לחוה. שבה המדמה אי אפשר שיעשה פעולותיו בעת היות שכל האדם המשכיל נפעל וזכו שאינו מדבר עמו ואינו מתקרב עמו כי פעולת הדמיון המכית לפעולת המושכל: פ ובאמצעות חוה נזק האדם. ר"ל באמצעות

קישקש

אינם בעלי שכל לא בעלי רעת שישבו אל הנכח ויניחו זה הכוח, לזה ברא לו השי' המנעי המושל הנבחר והוא השכל להנהיגו ולהדריכו בדרך ישרה טובה אם ירצה להמשך אחריו, ואם לא ירשכו הנחש וימיתו בלא און ולא ישרא לו שרש וענף, והם נקח הדמיון לסמאל והוא הרוכב והמעורר כשמשלו שכל פעולותיו מצד הדמיון אשר יתעורר מן הדבר הנכסף וזה המכונה בסמאל הוא המשיא המכתיא אחר שכל הוא יצר הרע הוא מלאך המות, וזה הכח הרמזוני נקרא כמו שנקרא סמאל אחר רוכב ומורכב אבל משני צדדי, וזה ששם היה הפועל הנכסף לו פועל טוב איננו לא מורכב ולא ורכב, ואם היה הפועל הנכסף לו הוא פועל רע יהיה הכוחם הגובר בו הוא המושל והרוכב, והוא עצמו מוצא בו הדמיון והוא המורכב, ואמר כשיעור נמל כי הפעולות הנכספות רבות ואם היה הדבר הנכסף בחוש הטעם יהיו הכלים אשר בהם יעשו הפעולות כגונות הכח המעורר המעורר לצד לו ציד להשיא הדבר הנכסף, וכן בכח המכית והולדה יתעוררו כליו להשלים חפצו, וכן בכל הפעולות הרעות רגליו יוצגו ויטרו לשזור דם בכח המעורר אשר הם אם לא ימנעוהו מנעיין סחור. וזה הכח המדמה לא יסגולת אחרות אינם סמאל הפעולות הרעות, וזה שהוא אפשר שיהיה בהכלית החוץ והיו בעלי החיה הכח מנעיין אם קוסמים ובעלי חלומות צורקים וכן בזה הכח עושים פליאות ותחבולות וזות וסאכאות נעלמות וכן יש לו סגולה נפלאה כשיחיה על תכלית שלמותו ביחיה, וכן הכח הדבר, ויהיה שוע עליהם השפע האלוני או יהיה האדם מוכן לנבואה ויגיע לה אם ירצה השם אבל בזה שלמותו שניה לא תגיע לו הנבואה כפי רעת הרב רבינו משה ז"ל: (ג) וסמה שצריך שתדעוהו ותתעורר עליו היות הנחש לא קרב לאדם ולא דבר עמו ואמנם היה השתדלותו לחוה ובאמצעות חוה נזק האדם והמיתו, והרעון היה היות הנחש

אשר

קנאם מן הראות עד שיכנסו מן הדברים הנכספים ויתעורר הדמיון ואי יתעורר הכח המעורר להגיע אל הדבר הנכסף ואמר לו עינא וליבא חרי סמאל דחפא אינן שהעין רואה את הדברים והדמיון חומד אותם, וכן נזבל לומר על דרך האמת שהם לו הסרורים הטובים להגיע אל המעלה השכלית כי השכל מתעורר מן ההרגש והדמיון על הענינים הכוללים אשר ישיגם אשר א"א להשיגם וזלתי כי לולא חוש הראות והשטע לא יגיעו רשמי הענינים בדמיון אשר הדמיון מקבל אותם פרטים והשכל לוקח אותם כלליים מן הדמיון כמו שאמר הרמב"ם וישנו המושכלות וזלתי הדמיונות, ולכן אי אפשר שיהיה ציור ולא ממשם מכלית דמיון והמשגש בדמיונות והרעיון והשליה בשכל העניני כמו המשגש על הטוב והרע בשכל המעשי, וכן יודים והרגלים נכבדו לטובות, היותם נעלמים הצריכות לו והרגלים להגיע אל הנאות לו, וכן חשט הפועל המעורר אשרו המדמה האפשרית כפי החוש וההלכות חוש והולדה היותו כינו עומד, נמצא שאין בו דבר נברא רק לטובות שהחשים כלם היוצאים למנות והנפשיים כלם לטוב לו הסכונים כונה ראשונה, ולזה אמר הנה האלהים עשה את האדם שר והמה בקשו חשבונות רבים והוא מוסף דברי אלהים חיים, וכן וטובות אשר לו נבראו כלה האחר מהטוב להנש השני למסאל, עד שכלל תשוי שחשם ברענות יראה בחוש הראות סמאל אחרים ויתאווה ויהיו אשר נבראו לו לפעולות הצריכות בהם יגולו ויחמסו רעתה, ורגליו אשר נבראו לטובות כם מתנועע אל הפעולות אשר אל המכיות למנות המכונות כלם לטוב הטעם חוש המכית והולדה שיהשם בהם במותרות עד שהם יהיו סבת הספור ואכזרו, והם סכונים כונה טובה שלולא התנאה שיש בחוש הטעם לא היה מתעורר אל מה שהוא צריך אליו מן המון ולולא הגאח המשיג שיש בחוש המכית והולדה לא היה מתעורר אל זאת הפעולה אשר בו קיום המין, והחושים

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

ובל מימי בראשית מתפלגים מתחתיו, ובארו בו כי הכוונה בזה השעור הוא עובי נופו לא המשך ענפיו, אמרו לא סוף נופו אלא קורתו מהלך חמש מאות שנה, ופי' קורתו עובי עצי העומר, וזאת ההשאלה מהם להשלמת פירוש הענין וביאורו הנה כבר התבאר בזה. ומטה שצריך שתדעוהו גם כן אמרם (ז) עץ הדעת לא נלה הקב"ה אותו אילן לאדם ולא עתיד לגלותו, זה אמרם ² שטבע המציאות כן חייב. ומטה שצריך שתדעוהו אמרם (ח) ויקח ה' אלהים את האדם, עלה אותו, ויניחהו בנ"ע הניה לו, לא אמר זה הלשון להעלותו ממקום ולהניחו במקום ¹ אלא העלות מדרגת מציאותו כאלו הנמצאות ההוות הנפסדות וישבו על ענין אחד. ומטה שצריך שתדעוהו גם כן ותתעורר עליו, אופני החכמה ³ בקריאת בני אדם (ס) קין והבל, והיות קין הוא התורג להבל בשדה ושהם יחד אבדו אע"פ שהאריך לרצוה, ושלא התקיים המציאות אלא לשם, כי שת לי אלהים זרע אחר, הנה כבר התאמת

אפודי

מהלך חמש מאות שנה. ר"ל העמימים המושכלים אשר יש יכולת בלשם להשלים ובהם עץ החיים לנשט עמוד שלמות כסן הוא מהלך ח"ק שנה, כלומר כל המלאים שהם חמם גלגל הירח עד מרכז הארץ יש יכולת בלשם להשיגם על גורמים, ומפני זה אמר מהלך ח"ק שנה, כי התבאר בחכמה החכמה כי מן מרכז הארץ עד קצוב גלגל הירח מהלך ח"ק שנה, וזהו מימי בראשית כלומר הנמצאות הספציות: לא סוף נופו אלא קורתו. ר"ל כפאני זומר ספצן המינים מהלכו ח"ק שנה והשלים הנפסדים שהם נופו עץ החיים כי לאחר הבנת חכמת הספצן ביאר חכמת האלוהות אשר הוא עוף יוצא מחכמת הספצן, כי בלחמ שכל האדם משיכל בהם ומכין בענייני הנופים ההם אלא שזה השעור ההלחמ והוא ח"ק שנה אלא נלחמ אלא מקודם האילן שהיא חכמת הספצן בלכד: ג שטבע המציאות כן חייב, ר"ל עץ הדעת והוא הנטיה במפורסמותו לא נלה השם ישעיה ללדס הדע הנמשך ממנו, וזהו שאלר הרב כי ספצן המציאות כן חייב, בלחמו גם אף העולם כן בלכס ואם לא היה העולם חרב, כך פי' הקמחי ז"ל, וה"ל שמואל ו' חבון פירע כי האדם הוא השכל העיוני בבחינת השכל העיוני לא ישיג המפורסם, וזהו שאלר ולא עמיד לגלותו, וזהו שאלר הרב וזה אמר וכו': ד אלא העלות מדרגת מציאותו. ר"ל שהאדם בעומד כגן עדן והוא זה המציאות ומשכיל כל ספצן הנמצאות אחרם אל אדם לא הוא במדרגה גדולה וכבדס ולא הוא כגן עדנו וזהו ויניחהו כגן עדן לא שהיה במקום אינו בו עכשיו: ה כקריאת בני אדם קין ובל. ר"ל פעולת בני אדם

שם סופ

מהלך ח"ק שנה וכל מימי בראשית מתפלגין תחתיו. ר"ל כל הנמצאות שהם תחת גלגל הירח הם עץ החיים כי הלוך מהם עץ חיים לנפשו ומנואר בחכמת התכונה כי ממדכו הארץ ועד קצוב גלגל הירח מהלך ח"ק שנה, וזהו מימי בראשית מתפלגין תחתיו וירכז כל חכמת הספצן וביאורו כי בלכס בזה השעור הוא עובי נופו והוא קורתו בגדולה קודם ששלת פארותיו לא המשך ענפיו. אמרו לא סוף נופו אלא קורתו מהלך ח"ק שנה, ופירוש קורתו עובי עצי העומר ויהיו הענפים והספציות והאמרים רמו לחכמה העליונה: ומה שצריך שתדעוהו אמרם עץ הדעת לא נלה הקב"ה ללדס ולא עתיד לגלותו, וזה אמרם שטבע המציאות כן חייב. והרצון בו כי עץ הדעת והוא הנטיה במפורסמותו לא נלה ללדס הרע הנמשך ממנו כי אילו גלו היה העולם חרב כמו שאלמו אלחלל השועים היה העולם חרב, ואמר ריש לקיש בואו ונחמיק סופה לאנוניותו שאלחלי לא חטאו אנוחנו לא היינו נזאם לעולם דרכיו אני אמרתי אלהים אחר ונגי ענין כולכם אכן כלדס תמוהן וכאלדס השרים חסות, אלוהי לא חטאו לא היה מוליד, וזהו הס' אמרתי ואם מפרשים אמרים דרכו דרך אחר: ומה שצריך שתדעוהו ויקח ה' אלהים את האדם, עלה אותו, ויניחהו כגן עדן הניה לו, לא אמר זה הלשון להעלותו ממקום ולהניחו במקום אלא העלות מדרגת מציאותו כאלו הנמצאות הוות והנפסדות, והרצון בו שהאדם בעמדו כגן עדן והוא זה המציאות ומשכיל כל ספצן הנמצאות אחרם אל אדם לא הוא במדרגה גדולה וכבדס ולא הוא כגן עדן, וזה שאלמו ויניחהו כגן עדן, ואמרנו במדרגת תנחומא מאי ויקח ה' אלהים את האדם כדלחמ אחר וקלקל אחרם אל

בית המלך שהיה לקוחה במעלה. ומה שצריך שתדעוהו וזהו ויניחהו כגן עדן, ואמרנו במדרגת תנחומא מאי ויקח ה' אלהים את האדם כדלחמ אחר וקלקל אחרם אל

בית המלך שהיה לקוחה במעלה. ומה שצריך שתדעוהו וזהו ויניחהו כגן עדן, ואמרנו במדרגת תנחומא מאי ויקח ה' אלהים את האדם כדלחמ אחר וקלקל אחרם אל

קרישקש

הענין למה שהיה מה שידעוהו דברים קיימים על תואר ספצן קיים הנה ספצן החכמה לא ההנחה והיציג: (ח) ויקח אלהים את האדם עלה אותו, הרצון בו מדרגת טעלת על כל המציאות כלם. ויניחהו כגן עדן, פי' ששם בבחי' שישגי כל המציאות כלם ולהתענג בהן עין ההשגה האמיתית ספצן אכלו סכל עין הגן לבד עין הדעת, והאכילה היא. והא השגת עניני המציאות המפורסם על מציאות חשם וכמה אותם באכילה ספצן שבושח הטעם ישיג טעם הרבד הנאכל כי יש לו כח להשיג טעמי המציאות וידעית ספצן ומתוהם, ולא ההנחה אלא לבדלת אכול מעין הדעת שהוא המשך אחר שני החושים והוא חוש הטעם וזהו המבוי להולדה אשר הם המנועים אותו והפועים והמכים בלחם הרבד המתהפכת פליכסם אל דרך עין החיים: (ט) וקין והבל ושם והיות קין הוא התורג בזה ושהם יחד אבדו אע"פ שהאריך לרצוה ושלא התקיים המציאות אלא לשם. איני חושב ששום אדם יספיק שהרב מורה צדק לא יאמין שאלו הדברים כמשמעם, הרצון בזה שהוא ילדו בו תחלה וקראת אותו קין, והריאה בזה שהענין כך הוא שקראתו בזה השם ספצן שאמר קניתי איש

תחתיו, רצו בעץ החיים הגלגל אשר הרים יבואו מאתו ברצון השם לכל בעל חי, ואמר חמש מאות שנה היה השיעור לפי דעתם היא מספרו האריך עד גלגל הירח, ולפי חשבונם שחשבו השיעורים יהיה שיעור הזכות עד גלגל שבתאי יותר מששת אלפים שנה. ואמר לא דבר נופו אלא קורתו, מצד שדברו לעץ החיים והענין יהיו ענפיו יותר גבוהים כמעט גבוה שהוא קורתו והנהגה הוא קורת הענף העולה למעלה יותר כמעט גוף האילן, והרצון בזה שהשיעור הוא עד קרוב הגלגל לא עד גבנותיו, ואמר שכן מימי בראשית מתפלגין תחתיו מצד שהמשילו אותו לשם וחסים הם חיי העין והחכמה והתורה נקראו שים כמו שאמר הוי כל צמא לכו לשים וכאלו אמר שהמשכילים בחכמה ובהנהגה הם אשר יכו ליתותם חיים כמו אלו הגלגלים ששם חיים וקיימים: (י) עץ הדעת לא נלה הקב"ה אותו אילן לאדם ולא עתיד לגלותו, פירוש דרו עין הדעת סוף ורע שזה הוא הידיעה במנוה ובנאה שהוא במפורסמותו ולא במושכלות לא גלה לאדם שהוא השכל העיוני שאינו זה מפעולתו שאינו שחלל במעשיו כלל אבל בידעתו לבד כמו שאמר החכם, כי השכל

מורה נבוכים חלק שני פרק ל

התאמת זה. וממה שצריך שתדעו ותתעורר עליו אמרו ויקרא האדם שמות וגו', למדנו (י) שהלשונות הסכמיות לא טבעיות כמו שכבר חשבו זה, וממה שצריך שתתבונן אליו, הד' מלות אשר באו בערך השמים לשם והם, ברא, ועשה, וקנה, ואל, ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ואמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, ואמר קנה שמים וארץ, ואמר אל עולם, ואמר אלהי השמים ואלהי הארץ. אמנם אמרו אשר כוננת, ושפחה שמים, ונומה שמים, כל אלו יכללם עשה, אבל מלת יצירה לא באה, כי ריאה לי שהיצירה אמנם נופלת על עשות צורה ותאר או מקרה מן המקרים האחרים נ"כ, כי הצורה והתאר גם כן מקרה, ולזה אמר יוצר אור ספני שהוא מקרה, ויוצר הרים, סתארים, וכן ויוצר ה' אלהים וגו', אמנם זה המציאות המיוחד לכלל העולם אשר הוא השמים והארץ התייר עליו ברא שהוא אצלנו המציאה מועד, ואמר נ"כ עשה ליצירותיו המיניות אשר נתנו להם, ר"ל טבעיהם, ואמר בהם קונה למשלו ית' עליהם כמשול האדון על עבדיו, ולזה נקרא אדון כל הארץ, והאדון לא יהיה

נ"ל לצווחינו.

שם טוב

אפודי

לשם צאמרו שם לי אלהים זרע אחר כבר התבאר זה. והרצון בו כי עקר תולדותיהם של האנשים הם מעשיהם הטובים או רעים ופעולות האנשים נחלקים לשלשה גשמי בכל, רוחני בכל, אמצעי בין הגשמי והרוחני, הגשמי בכל הוא האובך הקנינים ועובד דממה וזה אינו מבוקש מעמלו אלא בעבור דבר אחר ולכן לא עשה השם רקין למחנהו. הרוחני בכל הוא האובך להשכים ולעייין, וזו עבודה התואר הוא קיים ונצחי דמי לבר אלהין, והאמצעי בין הגשמי והרוחני הוא אובך הכבודות והוא אובך היות שר ושלטון ורועה רוח ורודף קדים, ולכן הראשון נקרא קין שהוא רודף הקנינים לבימות הנוף. והשני נקרא הכל כי הכבודות בעצמם ולכן כתיב וישע ה' אל הכל ואל מחנהו כי הוא דרך אל ההגלה כי קנין המדות המעולות הוא מדרך אל השלמות האנושי ואם שניהם יתייחסו אל חוץ, והיות קין חורג להכל בשדה כי הכבוד והמעולות יעצור האדם אליהם כבדון המדיני, אבל בזהוים בשדה שם חלוד כל מהו טובה כי האדם הכללי מדיני לא יתואר לא כדק ולא כרשע, ושני אלו הכחות אבדו, כי מי שרודף אחר השררה והכבוד יאבד ראשונה וקנין הממון הוא נשאר יותר כמו שאמר מתוקם שנה הכבוד, ולא נתקיים המציאות כי אם בשם שהוא השכל הטעוני כי הוא נקרא מן האדם והוא זרע אדם צלחת וזה אמרו ויולד בדמותו כללמו: וממה שצריך שתדעו ותתעורר עליו אמר ויקרא אדם שמות למדנו שהשמות הם הסכמיות לא טבעיות כמו שחשבו אנשים זה. הרצון בזה כי השמות לא יורו בטבע על הדברים בשום פנים לא על שכל ענין מורכב ומליצה מורכבת תחקה אותו ולא על שכל ענין פשוט מליצה פשוטה תחקה אותו, ולא שיהיה לנו שום בחירה כלל כמו שיחשבו אחרים, אבל כל הלשונות עם השם רבים כל אחד דבר בפי הטבע שחייב אותו האקלים, ולכן הורה שאין הדבר כי על כי האדם הוא הקורא שמות לכל בהכמה, והורה לנו גם כן כרצונו האדם שהשם שמו לכל בהכמה ומשם שמות לכל הדברים ואין ראוי שיקרא לשון קדש מפני שהוא נתון מהאל, כי הנהיג יבנה בלשון אשר הוא מורגל. ומה שצריך שתדעו ותתבונן באלו הארבע שמות שכלו בערך השמים להשי' הם כרא עשה קנה ואל, אמר ברא אלהים את השמים וגאמר ביום עשות ה' אלהים ואלהם ואלהם וגאמר קונה שמים וגאמר אל עולם אלהי השמים אלהי הארץ, ומלת יצירה לא באה כי יוצר לבר שיצירה אמנם נופלת על עשות צורה ותואר או מקרה מהמקרים, צורה טבעית, ותאר צורה מלאכותית, או מקרה מהמקרים האחרים אשר מהמחר האכיות, כי הצורה והתאר גם כן מהמקרה, ולזה יוצר אור מפני שהוא מקרה ויוצר הרים וגו' אלהים. אמנם זה המציאות המיוחד בכלל העולם אשר הוא השמים והארץ הקיור להם לשון ברא למע שהוא המציאות מהעדר הגמור ואמר גם כן עשה לצווחינו המיניות אשר נתנו להם טבעיהם, ואמר בהם קנה כי אחר הבריאה והעשייה משל עליהם כמשול האדון על עבדיו והוא עלה להם וסם עלולים לו, לא כמו

שחשבו

קרישקש

ה' ולמה היה מבני ואמר כי שבעתם יוקם קין שהיה הרבר נודע לו שהשם יפרע ממנו וכן יראנו כל הספור הארוך ברבר השם עמו על הרינת הכל, אמנם הרב הנכבד הורט והישרני שאין השארות לאדם מצד קנין המלאכות ולא מצד קנין המדות והבה על ההנהגה שאילו כלם אובדים. אמנם אפשר שישפך הקיום והעמידה לאחד יותר מהאחר כמו הקנינים אשר יקנם מעושר ונכסים, ואולם שיש לו המדות האובדות וטוב ההנהגה והעצת לא יהיה חשב ולא יתקיים ענינו מצד שאין לו קנין העושר אשר לו לעזר לו להתקדמות המדות הטובות וטוב ההנהגה, ומה תראה שהכל נהרג לחלת הארץ השם לקין שהוא בעל הקנינים והעושר ואם בסוף הוא נהרג ולא ישרא לו שרש וענף והקיום והעמידה, וההשארות העצמי הוא לשם שהוא מענין יסוד כמו ותי' שחוריה, והוא השכל האנושי הקאן והידיע דעת עליון וישתדל בדיעתו ותרונה ובשמירת עצותיו ושיגורו השנה האמיתית מצד פעולותיו, אמנם קין והכל ואם יש מעלה

פרק

פרק

שם טוב

ואשר הנגמלות הם עלולים ממנו ובמקום עלה לקח שופט ובמקום עלולים לקח נשעים, וזה אמרו דע זה :
אמר שם טוב ראיתי לקצן סודות נדחים בזה הספר במעשה בראשית ע"ה הכהר, מבלי שחללה אשר אין ראוי
לגלותו . בראשית ברא אלהים, ר"ל כהתחלה ובעלה ברא אלהים העליונים והתחתונים, ותבין את השמים
ואת הארץ, עם השמים ברא כל מה ששמיים וזה הארץ נבראת כל מה שגאון, ויהיה הארץ כולל כל מה שחתה
גלגל הירח, ונבראו כל הדברים כאחד ואחר נבדלו וזה סוד הימים שנאמר במעשה בראשית וכבר התבאר זה
ותבין, והארץ היתה חמה וכו', שם הארץ הכהר בכאן יאמר בכלל על כל מה שחתה גלגל הירח, ויאמר על
יסוד האחרון לכד, ויורק אלהים ליבשה הארץ, והנה היסודות שם ארץ ומים ואויר שם הרוח ותשך שהוא העל
היסודי נזכרים כשיהיה הכהר העשיתי, כי בחדו הארץ על פני המים יהיה המים אשר על פני המים לתחלה המאמר
ותבין, וכבר ידעת כי ראש סבות ההויה אחר הכחות הגלגליות הם האור והחשך למה שימשך אחריהם הרום
והקור, ובתוספת הגלגל יתקדשו היסודות ובאור וחושך ישתנו מזהים, ותחתית חמוז יתחשך מהם שני אידים
אשר הם תחתית השמים אשר המתר מהם, והם ג"כ סבת המקורים, ואחר כך תרכבת הארץ מהם שני אידים
כך תרכבת בנייה, והתרכבה האחרונה הוא הכהר, והחשך שהוא הכהר הוא טבע מלאות הפועל כי כלו הוא נפסד,
והאור מקרי מתחשך חוזה לו שהוא הקיום והנחיות, הלא תראה שבהעדר האור ישארו הדברים נעדרים מכל טוב,
וכא הכחוש במעשה בראשית לגלות לנו זה הסוד, שנאמרות האור והחשך תהיה הרקיע שהוא האור, הלא
זה האור מבריל בין מים העליונים למים התחתונים, והנה מים העליונים הוא מקור אבני שיש האור אשר
נפשו שם מים, והמים התחתונים אלו המים היסודיים, ובקדש הוא האויר שהוא בחמת שני אלו, ולמה שאנו
נבדלים בטבעם אחר ויבדל אלהים בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע, כי הוא הבדל טבעי כמו
שהבדיל השם בין האור ובין החושך שהבדל טבעי, והנה האויר סבת היוות המים בהעלת איד ולכן הוא סבת
הלחות היבשה, ואחר כך תהיה המקורים והמחים, והנה לא נאמר כי טוב גבני למה שגבר ענברה מלאכת
המים למה שכלה, הדברים אינם גבויים שיש למעלה מים, וגם כי המתר אינו מכוון לעצמו כמו שגבר ביארתו ותבין
ואחר כך תהיה הכ"ה בין המהמים בראשית בראשית נבדל כל דבר ימי אור כי הוא
הכ"ה א"כ סבת היוות האדם כי הוא המורכב האחרון, ולכן אמר תעשה בראשית נבדל כל דבר ימי אור כי הוא
סבת כל דבר, ואחר כך תחשבו הדברים ונבראו ראשון ראשון, ר"ל ששש עשרה נקראים, והנה אמר נעשה אדם
בצלמנו כדמותנו על הצורה העשיתי אשר על האדם הוא מה שהוא ואשר בעבורו תהיה ההשגה האנושית, ומפני
ההשגה השכלית נאמר בו בצלם אלהים, וכאשר יוחד האדם בענין שנו זר מאד מה שאין בו דבר מן הנגמלות
מתחת גלגל הירח, הוא ההנהגות אשר לא יקשה שם לא יד אלו רגל, דמה נאמר בהשגת הברוא ולכן נאמר
כדמותנו אשר אינו כבלי, ואם אינו דמונו בדתם בראשית בראשית מן הדעת מתחלה, ואחר כהם מפני השכל האלהי
המתקדש בו שהוא השכל אשר בפועל או הנהגל שהוא בצלם אלהים ובדמותו, לא שהשם יהיה גוף שיהיה בכל תחומה,
ויהיה אדם הכהר במעשה בראשית כולל שם האדם והמן, ולכן נאמר והאדם ידע את חוה אשתו, כי איש העלם כל דבר
בא"ה הידועה ותבין, וכל מעשה בראשית בקומתם נבראו נדעתיס נבראו בצביונים נבראו, כל דבר טבעי יש לו
חמר היסוד האות שיהיה היסוד נאותה, ולכן נאמר יורה אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, וראוי
שדע כי כל האמירה הנאמר במעשה בראשית הוא על הרצון לא תאמרים, כי אמירה אמנם הוא לנאמא יקבל
האוי, והענין ששמיים והארץ וכל מה שבהם נמצאו בטוהיות וברצות, ואם נמצאו כחום הנמצא בראש ואלו האור המתחייב
מהשגה אצל כחושל המתחייב מהשכל, ואשר הואל לשון אמירה בכל מה שנברא בששת ימי בראשית הואשלה
לשניה ביום השבת בראש כל היסוד בו בראיה ונאמר וישנות ביום השביעי, כי בעמידה היו בדבורו יורק שניהם
כמו וישנותו שלשת האנשים מענות את איוב, או יהיה וינה הפסס הכרדיה, ואפשר שיהיה ענינו והנהי ר"ל בהמשך
התיארות על מה שהוא עליו ביום השביעי, כי בכל יום מן השנה היו מתחדשים חדשים וינאסים מזה העצב הנה
יו יום ליום ידע אומר, וזוים השביעי נמשך הענין והוא על מה שהוא עליו, ויהיה וינפס מענין נפש, וכבר

ידעת שחץ נפש שהוא בענין הכוונה והרצון, ויהיה ענינו
נשלים רצונו והיותו כל חפצו ומצו, וראוי שחזינו גם כן
מה שביארו השפנים והאילנות אשר הצמיח השם מן
הארץ אחרים הצמיחם אחר שהמזיק עליהם השם, ושאמר
ואיד יעלה מן הארץ אחרים הוא ספור ראשו אשר היה
קודם שרשע הארץ דשא, ולזה חרבם ואונקלוס עננה הוא
סליק מחרשע, ומבואר גם כן מן הכתוב שביארו וכל שיה
השדה ערס ויהי כדור וכו'. וגם ראוי שיתחזק האדם מה
שאמר בשעת ימי בראשית זכר ונקבה ברא לאדם, ואחר
כן אמר ויולדו השמים והארץ, ופתח פתח אחר לברואת
חיה מאדם, וזכר עץ החיים אצל הדעת ודבר הנפש,
וזכר שזה כלו היה אחר שפאסד אדם בגן עדן, וכל החכמים
מסכימים שזה הענין כלו היה ביום הששי, ולא נשתנה
הענין בשום עמים אחר שעת ימי בראשית כי מה שהיה הוא
שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה, וגן עדן והנחירות ועץ
החיים ועץ הדעת וגם לא שער יצא כבה סוד נסתר,
כי גן עדן הוא זה המציאות כלו כי המציאות ויודעו הוא
מוכנסת שהוא בן עובדי' והיודעו הוא אלוהי המעלה ומחמד
לחשבו והוא מחפדן ביהמות האלילות, ותכלית בריאת
האדם הוא כדי שישגי על המציאות כלו על סדרו ושישיג
החיים הנצחיים ויאכל מלך העץ אשר הוא כל הנמצאות
בין נצחיים בין דווים ונפסדים, ואין ראוי שיאכל מעץ
בדעת טוב ורע שהוא השגת המפורסמות שהם ההנאות
הבשמיות והתשוקות המדומות, כי אכילה תאחר על ההשגה,
אבל יקח מעץ החיים אשר מהכלו ת"ק שנה והוא קורטו,
ואח"כ יאכל מפריו שהם השכלים הנבדלים ושאר הדברים
האלגיים ונפשות השמים והמזיקים והנכונות השי" לעולם,
ולזה יונח אדם בג' כדי שישכיל את בוראו, ואם יאכל מעץ
הדעת שהוא המפורסמות לא יוכל לאכול לעולם מעץ
החיים, והנה חשב אדם הראשון כי קודם שחט והשתמש
במפורסמות היה במלכות ה', בנבואת כח"ו ותחשבו מעט
מחלבים, ובאשר נטה אל המפורסמות וסם התאוות
המדומיות וההנאות הבשמיות כמו שאמר כי טוב העץ
לחאכל ויהי תאוה הוא לעולם נשגולל ויהיה ההשגה היא
השכלית, ובעבור שמהר בתאוה אשר בעבור שכלו צווה זה
והגיע לו השגות המפורסמות נענשו וידע שער מה שאמר
לו ומה שאופשט ממנו ורע והשגה שכלית, ולזה נאמר
והייתם כאלהים וידעו טוב ורע שהוא כרעביא ולא אחת
ושקר, ולכן אמרו משנה פניו ותשלחו שהוא נאמר על
אדם כי נאמר שנה פניו וכוין אל הדבר שקדם לו באווי
שלא יכוין אליו שולח מנג עדן, כי ההשגה בשמיות מנגדת
לרזוניות והם ההנאות הבשמיות, והלוקח מזה העץ לא יוכל
לשוב לקחת מעץ החיים לאל בקושי, וזהו העונש דומה
למרי מזה כנגד מזה, והתר לאכול מן הנעיונות וליהנות
בנחת ובענוה, ובאשר גדלה תאוותו ורדף אחר ההנאות
ודמיוניו כמו שאמר ואכל מה שהזכיר מאכלו נמנע ממנו
הכל, כי הרודף אחר ההנאות הבשמיות והתאוות התמרייות
היו אפשר להשיגם כי הם בנ"ת ואורב כסף לא ישבע כסף
הרודף אחר העשרה הרבה בורות ממנו ובהיותו לאדם
תשוקה אחר אלו הדברים לא יוכל להשיג הדברים העיוניים
אשר הם איה האדם תשוקתו לענין הותר לאכול מן הנעיונות,
כי כל דבר יונוה, ואין צריך לרכוש וימים וללכת בחינות
ולהביא ידיר תמנוני אריות, ולכן מוזן האיש אחר העמל
והטורח ומה שישגי בהדברים הוא קוץ ודבר צמחית לך,
וזהו ושלחתי ה' מנג עדן לעבור את החמה ואף הוא שזה
לכחמות ונעונו רוח ענינו, כי יבקש האדם כדי שיהיה
הגוף לא לנפש שלמות הנפש ולא לתת לה מונוה האמתי

שהוא מאכל התורה והמדות, כמו שאמר כל אכילה הנאמרה,
במשלי הוא נאמר על התורה, ובקצת הנוסחאות חכמה
כי הם חכמים ולא יתפרדו ואם שהלמד נתייחד אל החכמים
והאחר אל המון העם, ואמר מאכל לזה הענין אדם
ביותר ולא ילך במלך בבהמות בדמו, כי גם בלא דעת נפש
לא טוב, ואף יצדק ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל
הכל, והאדם נברא כדי שיהיה נצחי ושיג ההשגות האלהיות
כמו שאמר ויהי האדם לנפש חיה, ונפש הוא הדבר הנאמר
לאדם אחר המות כמו והיתה נפש אדוני נצורה בצדור
החיים, והדעות האמתיות נקראות חיים, ולכן אמרו
דריקים במיתתם קריים חיים. ואתה קח לך מזה סוד
גן עדן ויבנים וחתם אדם הראשון וענשו ואין בראשית בן
יותר כי הוא מנואר: ודארי שקדע כי האדם מדיני
בעצב אי אפשר להיות בלי קצור, ולכן נאמר לא טוב
היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, ולכן בבראת האשה
כי שם אשה הונח ראשון לקצור למדיני, ואח"כ מלת אשה
הושאל לכל ענין מוכן ומוזמן להתחבר, כמו שאמר
תהיינה חבורות אשה אל אחותה, וכן הקמר והצורה נקראו
איש ואשה, וכבר ידעת מאמר אפלטון שיהי קורא
החמר הקבצה והצורה הזכר ונקבין, כי נבראו החמר
והצורה מתאחדים נב לגב, ולכן אמרו ז"ל אדם וחוה
נבראו מתאחדים נב לגב שהם אחרים מלך ורעים מלך
ושאם נחלק ולוקח מליו חוה והוציא מליו כי הכח
יוצא אל הפועל והפעל קודם, ואמר מלעשותיו ר"ל אחד
מחלקיו והביא ראיה מלעל המצב שחרסם ואונקלוס מוסר
משכנא. ואחרים הנחש הוא הכח המדמה, ושואם כשיעור
גמל כי הכח המדמה מרכיב צורות גדולות וידמה נפלאים,
ושורכבו אשר השיא חוה הוא סמאל כי הכח המדמה אחר
שישיג העצב ויעורר המחשבות שהוא התאוה ומסטיין לאדם
דרך טובה ודבר רע, ולכן נקרא סמאל, וסמאל הוא
רוכב על הנפש וכבר ידעת למע נקרא נחש ולמה נקרא
סמאל, והקב"ה שומק על אלו הכבודות המדומיות והתאוות
הבשמיות כי הנפש שאר נצחית אחר המות, וכבר ידעת
כי הנחש לא קרב אל אדם אבל באחרונות חוה נזק והמיתו
הנחש, והשגחה השלמה אחרים היא קיימת בין נחש וחוה
ובין זרעו וזרעה ואין ספק שזרעה הוא זרע האדם, ויותר
נפלא מזה הקשר הנחש בחוה זרעו בורעה ראש בעקב
והיותה האדם על בראש והוא מנגל לה בעקב, וכבר
ידעת גם כן אופני החכמה בקריאת בני אדם קין והכל
והיות קין הורג להכל בשדה ושעניסם נאבדו אף על פי
שהאריך לרצות על נתיקים המציאות אחר דעת, וכבר
ידעת מה שאמר ויקרא האדם שמוה למעט שהשמות
הסמכיות לא טעניות, והנה הכרובים ולהט החבר כי
האחת פעם יצץ פעם יעלם כאלו להט החבר התחפכת
והנה הכרובים רמו על הכח המדמה ועל החכמה ועל השכל
ההיולי, וכבר ידעת כי ילד וכן שם חשוקה ומי שלמד ענין
לאיש והיושיל דעת כאלו הוליד האיש ההוא ולכן נקראו
תלמידיו הנביאים בני הנביאים, וזוהת ההשגחה נאמר
וימי האדם מלחט שנה ויולד בדמיונו כללמו, כי כל מה
שקדמו לו מן הדברים קין וכל לא הגיע להם הצורה האנושית
אחר שלא ישתמשו בצורה הרומית והוא השכל האלי,
ולזה נאמר בשעת נבול אדם ודמיתו נאמר עליה בלס
אלהים ודמיתו, וכל מי שאין לו זאת הצורה אשר ביארנו
ענינה אינו איש אלא בהמה על צורת איש ותבניתו אבל יש
לו יכולת על מניי הדיוק, כמו שאמר הפילוסוף רעות
רבות ועשה האדם רחוק מחיות הבה, כי השכל והתחשבה
שהיו מוכנים להגעת השלמות אשר לא הגישו השתמשו